RubenWillaert
restauratie & archeologie
decoratie

GEEFT HET VERLEDEN EEN TOEKOMST

Wolsemstraat
(Dilbeek, Vlaams-Brabant)

Projectcode: 2018D153
April 2018

ARCHEOLOGIENOTA
BUREAUONDERZOEK (FASE 0)
DEEL 1: RESULTATEN VAN HET BUREAUONDERZOEK

Colofon

Ruben Willaert bvba
Ten Briele 14 bus 15
8200 Sint-Michiels-Brugge

Auteurs: Janiek De Gryse, Clara Thys, Wouter Van Goidsenhoven, Joren De Tollenaere, Aaron Willaert

Het eventuele nummer van het wettelijk depot of het buitenlandse equivalent hiervan: /
De naam en het erkenningsnummer van de erkende archeoloog:
Janiek De Gryse, OE/ERK/Archeoloog/2015/00043

© Ruben Willaert bvba, Sint-Michiels-Brugge, 2018
Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ruben Willaert bvba.

Ruben Willaert bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

INHOUDSTAFEL

1 Resultaten van het bureauonderzoek 7

1.1 Administratieve gegevens 7
1.2 Onderzoeksopdracht 9

1.2.1 Doelstelling 9
1.2.2 Onderzoeksvragen 9
1.2.3 Juridische context 9
1.2.4 Randvoorwaarden 9
1.2.5 Archeologische voorkennis van het terrein 10

1.3 Werkwijze en strategie 11

1.3.1 Methode 11
1.3.2 Fysisch geografische situatie 11
1.3.3 Historische context en bekende archeologie 11
1.3.4 Archeologische indicatoren 11
1.3.5 Verstoringshistoriek 12
1.3.6 Introductie tot het projectgebied 13

1.3.6.1 Ruimtelijke situering 13
1.3.6.2 Geplande werken 14

1.4 Assessmentrapport 17

1.4.1 Fysisch geografische en geologische situatie 17

1.4.1.1 Landschappelijke situering 18
1.4.1.2 Tertiaire lithostratigrafie 22
1.4.1.3 Quartaire lithostratigrafie 23
1.4.1.4 Bodemvormingsprocessen 24

1.4.2 Historische en archeologische voorkennis 25

1.4.2.1 Historische context en bekende archeologische vindplaatsen 25
1.4.2.2 Archeologische indicatoren en cartografische bronnen 25
1.4.2.3 Overzicht van de gekende archeologische waarden 29
1.4.2.4 Huidige gebruik en verstoringen 34
1.4.2.5 Projectgebied gesitueerd ten aanzien van zijn landschappelijk en culturele kader 38

1.5 Synthese 39

2 Bibliografie 40
3 Bijlagen 41

FIGURENLIJST

Figuur 1: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart met aanduiding van de kadasternummers (Bron: Geopunt). 8
Figuur 2: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van België (Bron: Geopunt). 8
Figuur 3: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2017 (Bron: Geopunt). 13
Figuur 4: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2017 (Bron: Geopunt). 14
Figuur 5: Ontworpen toestand geplande ontwikkeling (bron: opdrachtgever). 16
Figuur 6: Projectgebied weergegeven op de Traditionele Landschappenkaart (Bron: Geopunt). 18
Figuur 7: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt). 19
Figuur 8: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt). 19
Figuur 9: Hoogteverloop van het projectgebied (van zuidwest naar noordoost) volgens de profiellijn weergegeven op het DHMV (Bron: Geopunt). 20
Figuur 10: Projectgebied weergegeven op de potentiële bodemerosiekaart per perceel 2018 (Bron: Geopunt). 21
Figuur 11: Projectgebied weergegeven op het DHMV met aanduiding van de waterlopen (Bron: Geopunt). 21
Figuur 12: Projectgebied weergeeven op de Tertiair Geologische Kaart (Bron: Geopunt). 22
Figuur 13: Projectgebied weergegeven op de Quartair Geologische Kaart (Bron: Geopunt). .23
Figuur 14: Projectgebied weergegeven op de Bodemkaart (Bron: Geopunt). 24
Figuur 15: Projectgebied weergegeven op de Ferrariskaart, 1771-1777 (Bron: Geopunt).....26
Figuur 16: Projectgebied weergegeven op de Atlas der Buurtwegen, ca. 1840 (Bron: Geopunt). 26
Figuur 17: Projectgebied weergegeven op de Poppkaart, 1842-1879 (Bron: Geopunt). 27
Figuur 18: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw, 1950-1970 (Bron: Geopunt). 28
Figuur 19: projectgebied weergegeven op het DHMV met aanduiding van de CAI (Bron: Geopunt). 29
Figuur 20: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1971 (Bron: Geopunt). 34

Figuur 21: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1979-1990 (Bron: Geopunt).....35
Figuur 22: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2000-2003 (Bron: Geopunt).....35
Figuur 23: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2008-2011 (Bron: Geopunt).....36
Figuur 24: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2017 (Bron: Geopunt).....36
Figuur 25: Toestand van de huidige hoeve (bron: opdrachtgever).....37
Figuur 26: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2017 t.a.v. het cultuurhistorisch kader (Bron: Geoportaal). 38

TABELLENLIJST

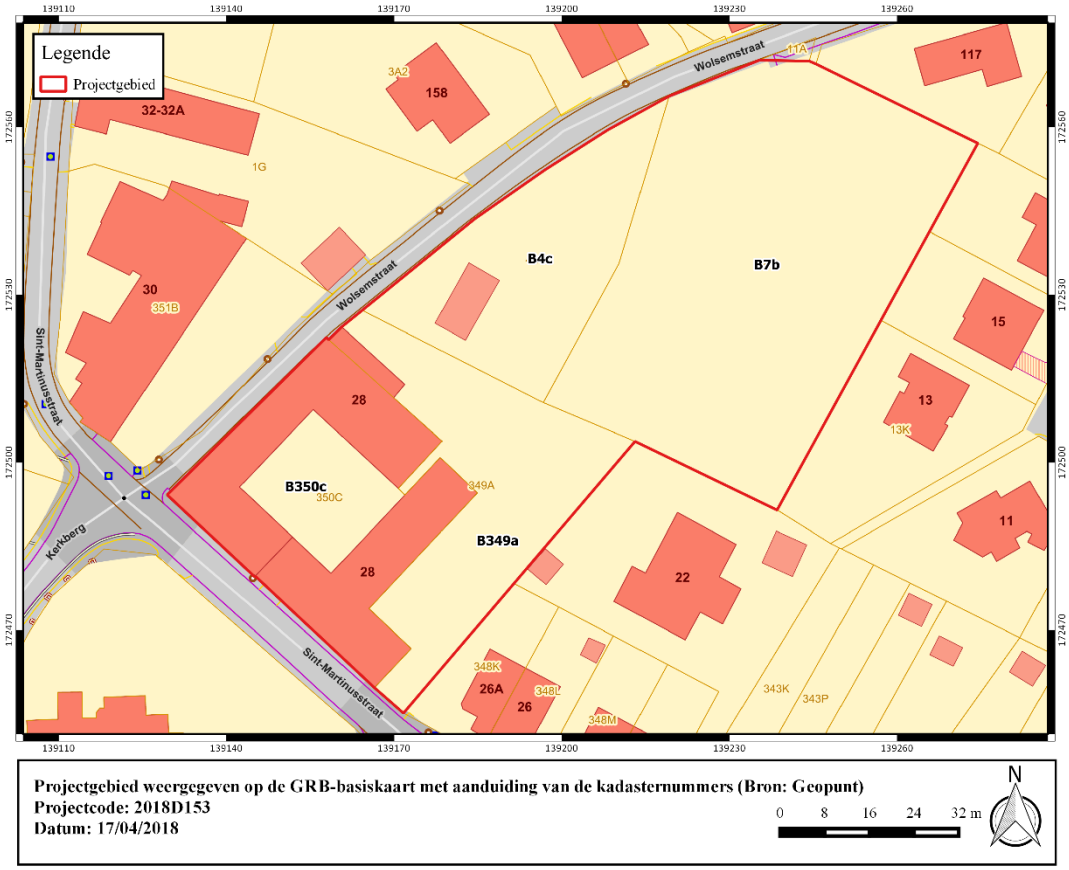
Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek.....7
Tabel 2: Overzicht van de aardwetenschappelijke gegevens.....17

1 Resultaten van het bureauonderzoek

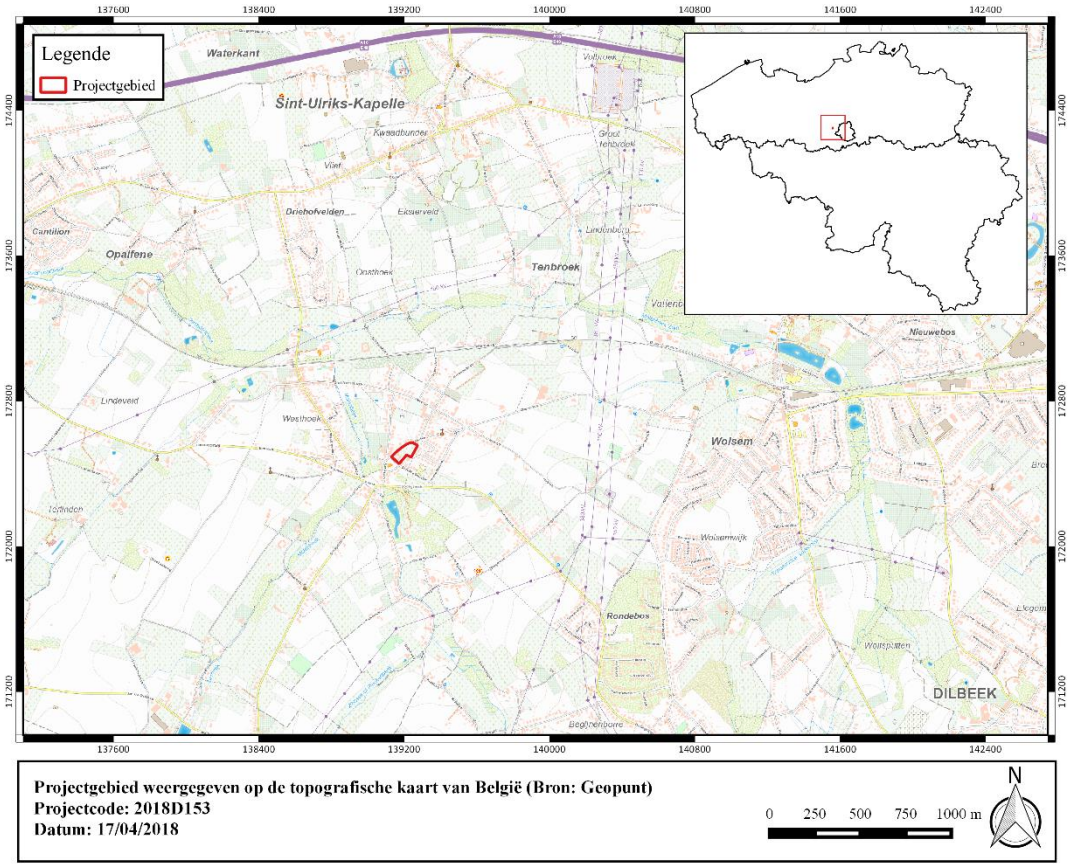
1.1 Administratieve gegevens

Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek.

a) De locatie van het vooronderzoek met vermelding van:	Provincie	Vlaams-Brabant
	Gemeente	Dilbeek
	Deelgemeente	Sint-Martens-Bodegem
	Postcode	1700
	Adres	Wolsemstraat 1700 Dilbeek
	Toponiem	Wolsemstraat
	Bounding box (Lambertcoördinaten)	X_{min} = 139103 Y_{min} = 172451 X_{max} = 139286 Y_{max} = 172578
b) Het kadasterperceel met vermelding van gemeente, afdeling, sectie, perceelsnummer of -nummers en kaartje	Dilbeek, Afdeling 7, Sectie B, nr's: 350c, 349a, 4c, 7b Figuur 1	
c) Een topografische kaart van het onderzochte gebied waarvan de schaal afgestemd is op de grootte van het projectgebied	Figuur 2	
d) Alle betrokken actoren en specialisten	Janiek De Gryse (erkend archeoloog) Wouter Van Goidsenhoven (archeoloog) Clara Thys (archeoloog) Joren De Tollenaere (aardkundige) Aaron Willaert (historicus)	
e) Personen buiten het project die geraadpleegd of betrokken werden voor algemene wetenschappelijke advisering	/	

Figuur 1: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart met aanduiding van de kadasternummers (Bron: Geopunt).

Figuur 2: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van België (Bron: Geopunt).

1.2 Onderzoeksopdracht

1.2.1 Doelstelling

Het archeologisch vooronderzoek betracht altijd eerst door raadpleging van gekende en ontsloten informatiebronnen tijdens een bureauonderzoek eventueel aanwezig archeologisch erfgoed binnen het onderzoeksgebied te inventariseren, waarderen en veiligstellen.

1.2.2 Onderzoeksvragen

Voor het bureauonderzoek zijn volgende onderzoeksvragen te formuleren:

- Hoe is de aardkundige opbouw van het onderzoeksgebied?
- Welke processen van bodemvorming zijn bekend?
- Welke geomorfologische processen zijn te bekend?
- Welke aardkundige eenheden zijn archeologisch relevant en wat is hun diepteligging?
- Zijn er archeologische resten bekend binnen de grenzen van het plangebied?
- Welke is de aard en ouderdom van bekende archeologische resten?
- Welke is de conserveringsgraad en gaafheid van bekende archeologische resten? Wat is de invloed van de toekomstige inrichting op eventueel aanwezige archeologische resten?

1.2.3 Juridische context

Het onderzoeksterrein is gelegen in een woongebied met landelijk karakter. Het plangebied situeert zich noch binnen een vastgestelde archeologische zone, noch binnen een zone waar geen archeologie te verwachten valt en noch binnen een archeologische site. Deze archeologienota wordt opgemaakt naar aanleiding van een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000 m^2 of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 3000 m^2 of meer bedraagt.

De oppervlakte van het plangebied in kwestie bedraagt 7836 m²; vandaar is men verplicht een bekrachtigde archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag.

1.2.4 Randvoorwaarden

Voor het bureauonderzoek worden enkel toegankelijke en beschikbare bronnen gebruikt.

Een archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem is momenteel economisch onwenselijk voorafgaand aan het aanvragen van de stedenbouwkundige vergunning of verkavelingsvergunning. Gezien de hoogdringendheid van het dossier wenst de opdrachtgever eerst de vergunning aan te vragen.

Daarom wordt geopteerd voor de uitzonderingsprocedure waarbij een nota wordt aangeleverd op basis van een bureauonderzoek. In dit bureauonderzoek wordt nagegaan of er op het projectgebied een uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem noodzakelijk is en of (gedeeltelijke) vrijgave mogelijk is.

1.2.5 Archeologische voorkennis van het terrein

Binnen de grenzen van projectgebied Wolsemstraat Dilbeek werd in het verleden geen archeologisch onderzoek uitgevoerd.

In de omgeving zijn wel enkele archeologische vindplaatsen gekend (cfr. infra).

1.3 Werkwijze en strategie

1.3.1 Methode

In de praktijk resulteert het bureauonderzoek in een inschatting van het archeologisch potentieel van een onderzoeksgebied. Het archeologisch potentieel drukt een verwachting uit ten aanzien van voorkomen, aard, gaafheid en conservering van de archeologische resten in de ondergrond van de planlocatie. Het archeologisch potentieel is gebaseerd op vier variabelen: fysisch-geografische situatie, bekende archeologische vindplaatsen, archeologische indicatoren en verstoringshistoriek.

Pas na de vaststelling van het archeologisch potentieel kunnen onderbouwde inschattingen worden gemaakt over de planeffecten op eventueel archeologisch erfgoed.

1.3.2 Fysisch geografische situatie

Geologische, geomorfologische en bodemkundige data informeren over de genese van het landschap in het plangebied, de bodemopbouw en de ligging en de stratigrafische positie van sedimenten waarin archeologische fenomenen kunnen voorkomen. Een aantal (prehistorische) vindplaatstypen kunnen bovendien uitgesproken gekoppeld worden aan specifiek aanwijsbare landschapsvormen.

De aardkundige data laten ook toe om een verwachting te formuleren ten aanzien van de verschijningsvorm, d.i. de conserveringsgraad en gaafheid van het archeologische erfgoed.

Volgende informatiebronnen werden geconsulteerd t.b.v. een eerste aardkundige analyse:

- Tertiair en Quartair geologische kaart van Vlaanderen
- Toelichting bij de Quartair geologische kaart van Vlaanderen
- Bodemkaart van Vlaanderen
- Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen
- Hydrografische kaart van Vlaanderen
- Bodemerosie kaart

1.3.3 Historische context en bekende archeologie

Beschikbare historische en toponymische kennis over woonplaatsen (buurtschap, gehucht, dorp, stad) in en nabij het onderzoeksgebied kan een zinvol kader bieden om de betekenis van bekende archeologische vindplaatsen te evalueren.

Om een overzicht te krijgen van de bekende archeologische vindplaatsen binnen het onderzoeksgebied werd de Centrale Archeologische Inventaris van Agentschap Onroerend Erfgoed[1] geraadpleegd en is lokaal geïnformeerd naar recent onderzoek.

1.3.4 Archeologische indicatoren

Archeologische indicatoren omvatten diverse datacategorieën zoals resultaten van non-intrusieve archeologische prospectietechnieken (bijvoorbeeld vondstmeldingen van metaaldetectie), toevallige vondsten bij niet-archeologische graafwerken, maar vooral ook historisch-cartografische, iconografische data en fotocollecties. Ze vormen fysiek aanwijsbare

[1] https://cai.onroerenderfgoed.be/

fenomenen die een aanwijzing kunnen zijn voor de aanwezigheid, ter plaatse of in de nabijheid, van archeologische sites.

Archeologische indicatoren zijn gezocht in de Centrale Archeologische Inventaris van het Agentschap Onroerend Erfgoed en in ontsloten cartografische bronnen zoals:

- Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgenomen op initiatief van de graaf de Ferraris (1771-1778)
- Atlas der Buurtwegen uit ca. 1841
- Kadasterkaart van Philippe-Christian Popp (1842-1879)
- Topografische kaart Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw, 1950-1970

1.3.5 Verstoringshistoriek

De verstoringsgraad van het onderzoeksgebied bepaalt in belangrijke mate de te verwachten gaafheid en bewaringsgraad van eventueel aanwezig archeologische bodemarchief. Om een correcte inschatting van de verstoring van de bodem te kunnen maken kunnen allerhande bronnen van pas komen. Zo kan mondelinge informatie van vroegere gebruikers of bewoners, beschikbare plannen van (verdwenen) constructies, verslagen van bodemonderzoeken en saneringen of informatie over delfstoffenwinning relevante informatie bieden.

Aanvullende informatie over recent historisch landgebruik is afkomstig van geraadpleegde luchtopnames vanaf 1971.[2]

[2] http://www.geopunt.be/

1.3.6 Introductie tot het projectgebied

1.3.6.1 Ruimtelijke situering

Het onderzoeksterrein is gelegen in Sint-Martens-Bodegem, deelgemeente van Dilbeek in de provincie Vlaams-Brabant. Sint-Martens-Bodegem is gelegen ten westen van Dilbeek en wordt begrensd door de spoorlijn Brussel-Denderleeuw. In het zuiden wordt de gemeente begrensd door het kasteeldomein en de omgeving van de Walravenshoeve.

Het onderzoeksterrein grenst ten zuidwesten aan de Sint-Martinusstraat en ten westen/noordwesten aan de Wolsemstraat. De overige zijden van het plangebied sluiten aan bij bebouwing langsheen de Hertbemptlaan. De dorpskern van Sint-Martens-Bodegem situeert zich precies ten zuiden.

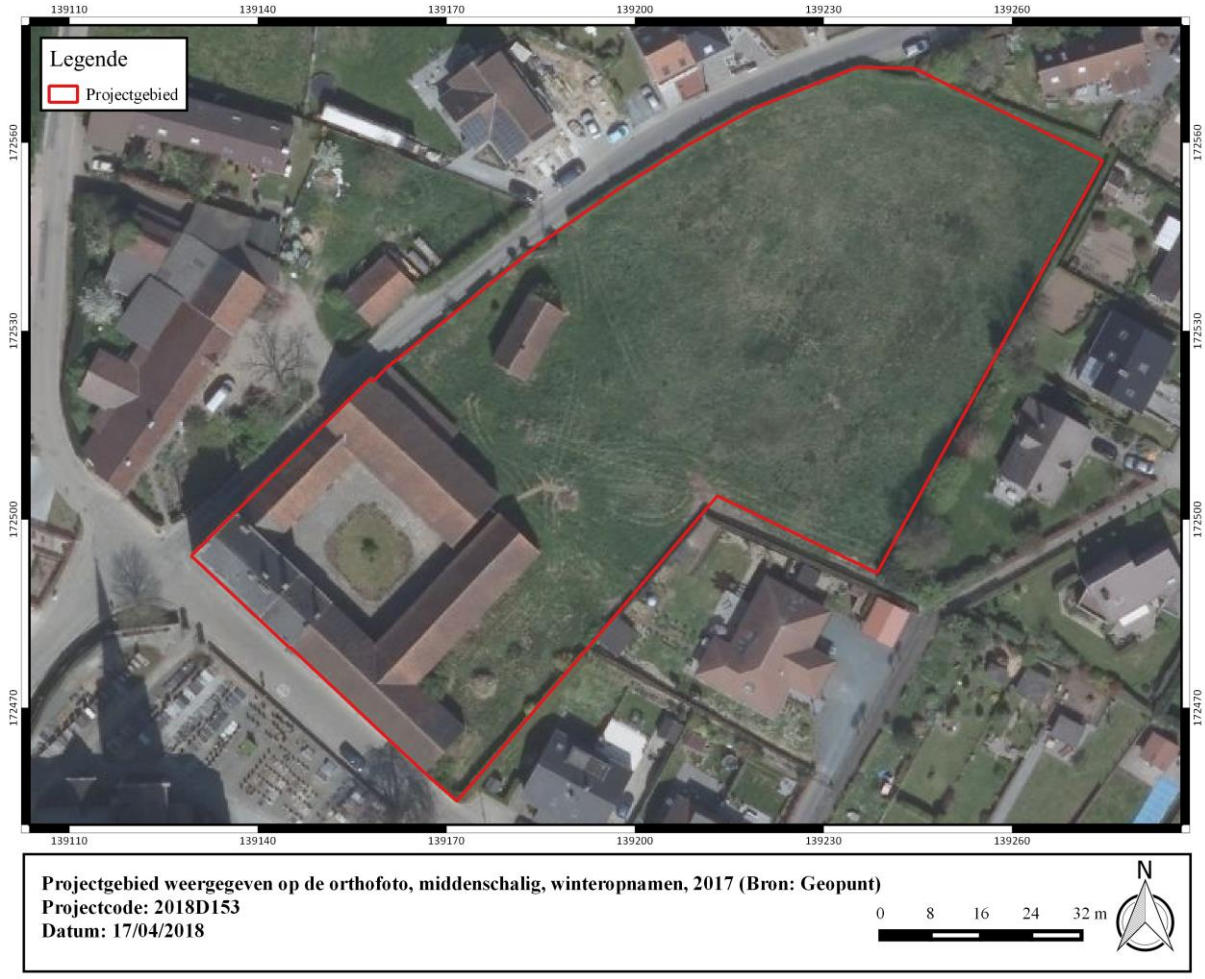
Figuur 3: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2017 (Bron: Geopunt).

1.3.6.2 Geplande werken

1.3.6.2.1 Bestaande toestand

De totale oppervlakte van het plangebied bedraagt 7836 m².

Ter hoogte van het zuidelijk deel van het plangebied situeert zich een 19e eeuwse hoeve, met ten noorden hiervan een bijgebouw met oudere kern. Het overige deel van het terrein is in gebruik als weiland.

Figuur 4: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2017 (Bron: Geopunt).

1.3.6.2.2 Ontworpen toestand

De bestaande vierkantshoeve wordt verbouwd tot appartementen en woningen. De bestaande structuren blijven behouden, enkel de binnenkoer wordt uitgebroken en heraangelegd. De heraanleg gebeurd door middel van een combinatie van gestabiliseerd grind met gras. Dit betreft een bodemingreep van ca. 60 cm-mv.

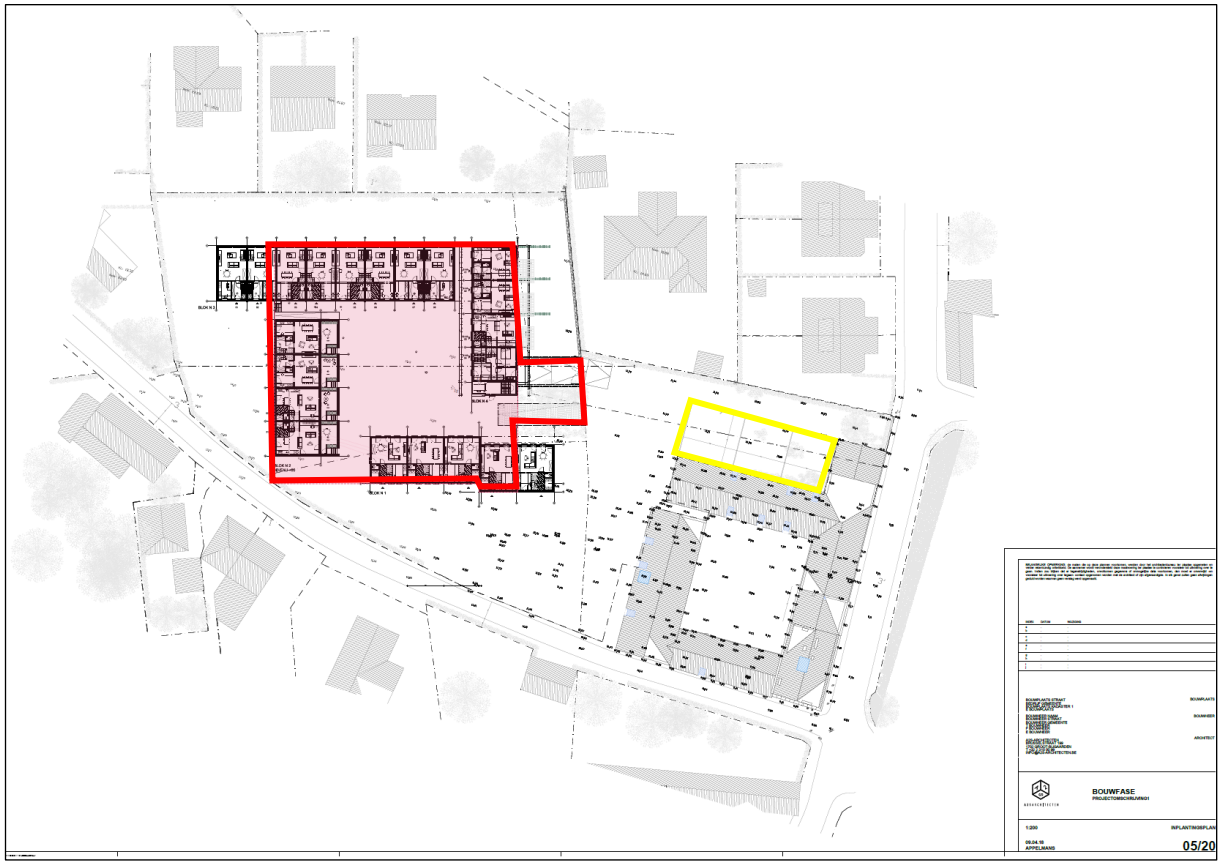
Ter hoogte van de gele contour worden privé-tuinen aangelegd, mogelijk zal deze zone ook dienst doen als werfzone. (oppervlakte ca. 295 m²)

Ten noorden van deze vierkanthoeve wordt een gelijkaardige configuratie gebouwd met eengezinswoning. Hieronder wordt tevens een parkeergelegenheid voorzien tot een diepte van 3,00-3,50 m-mv over een oppervlakte van ca. 2180 m² , inclusief inrit en uitrit (rode contour). De inrit tot de ondergrondse parkeergelegenheid wordt genomen ten oosten van de bestaande hoeve en wordt aangelegd in beton (65 cm-mv). De wegenis richting de ondergrondse parking zal worden aangelegd door middel van gestabiliseerde grind en zal een diepte hebben tot ca. 60 cm-mv.

Voor de aanleg van de groenzone zullen enkele paden (waterdoorlatend) aangelegd worden incl. beperkte groenaanplantingen. Voor de aanleg van deze groenzone wordt geen bodemingreep voorzien die dieper reikt dan de teelaarde (40 cm-mv).

De opdrachtgever voorziet tevens de aanleg van een werfzone waar de teelaarde zal afgegraven worden. De contour van deze werfzone (zowel paars deel als paars gearceerd deel) is weergegeven op Figuur 6.

Zie tevens Bijlage 1 – Geplande werken

Figuur 5: Ontworpen toestand geplande ontwikkeling (bron: opdrachtgever).

Figuur 6: Contour werfzone (bron: opdrachtgever).

1.4 Assessmentrapport

Het assessmentrapport omvat alle relevante gegevens die over het projectgebied verzameld kunnen worden uit toegankelijke literatuur en kaartmateriaal, die bijdragen tot het gefundeerd inschatten van het archeologisch potentieel van het plangebied. Om dit laatste te bereiken worden de verzamelde gegevens met elkaar vergeleken, geconfronteerd en samengelegd. Dit rapport heeft als doel het plangebied binnen zijn archeologisch en landschappelijk kader te plaatsen, rekening houdend met de geplande bodemingrepen. De studie maakt gebruik van verschillende datasets, waarbij het uitgangspunt steeds het ontwerpplan van de toekomstige bodemingrepen is. Dit ontwerpplan wordt telkens geprojecteerd op de geologische, bodemkundige en historische kaarten. Alle kaartmateriaal werd vervaardigd met behulp van QGIS, een geografisch informatiesysteem.

Op basis van deze assessment van het projectgebied kan een gegronde argumentatie opgesteld worden over de noodzaak en het nut van al dan niet verder te nemen archeologische maatregelen, die uiteengezet worden in deel 2: het programma van maatregelen.

1.4.1 Fysisch geografische en geologische situatie

Tabel 2: Overzicht van de aardwetenschappelijke gegevens.

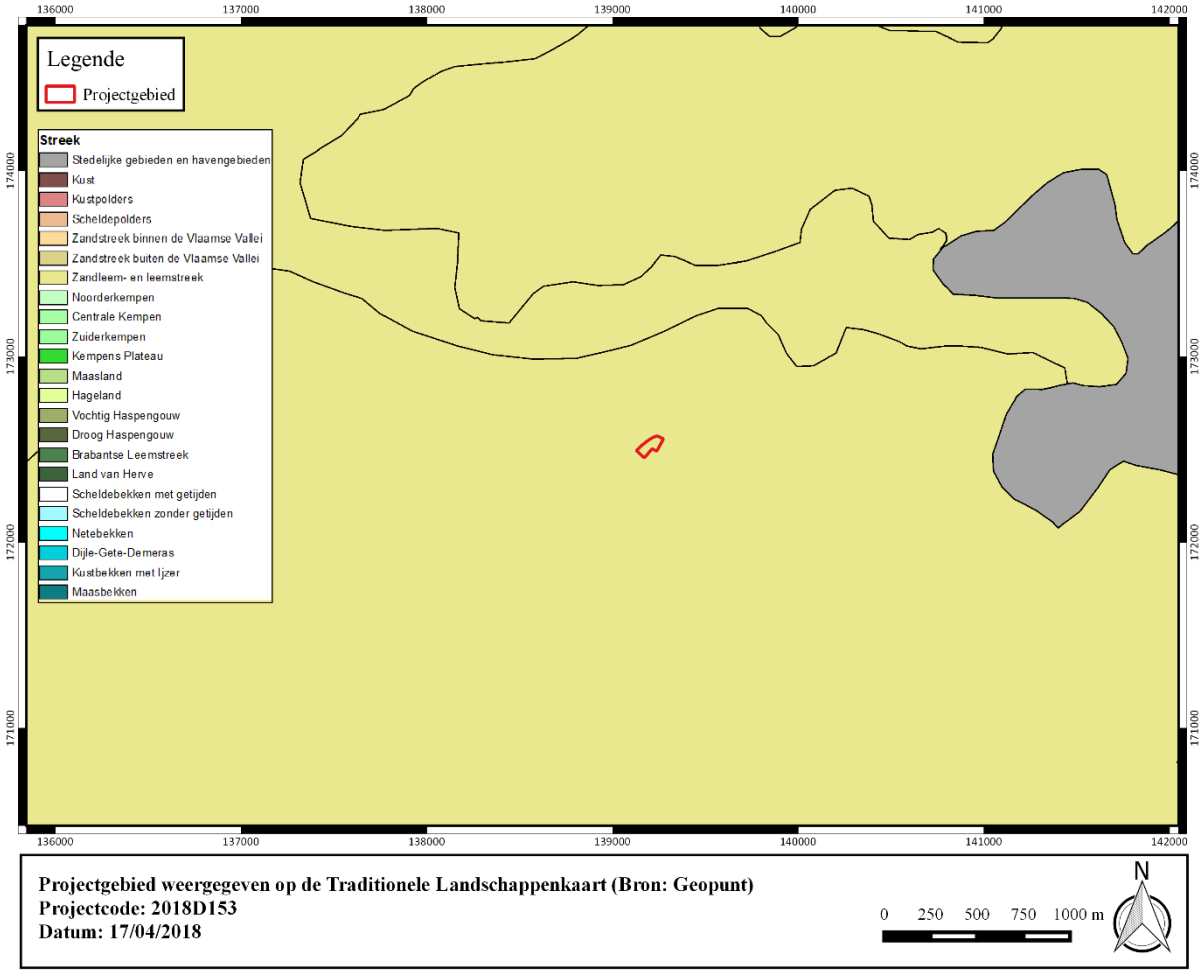
Bron	***Informatie***
Landschappelijke situering	Zandleem- en leemstreek
Tertiair	Formatie van Tielt
Quartair	Type 2: eolische afzetting
Bodemtypes	Aba1, OB
Potentiële bodemerosie	Laag tot hoog
Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen	Hoogte tussen ca. 40 en 45 m TAW
Hydrografie	Denderbekken (deelbekken: Bellebeek) Waterlopen: Peverstraatbeek

1.4.1.1 Landschappelijke situering

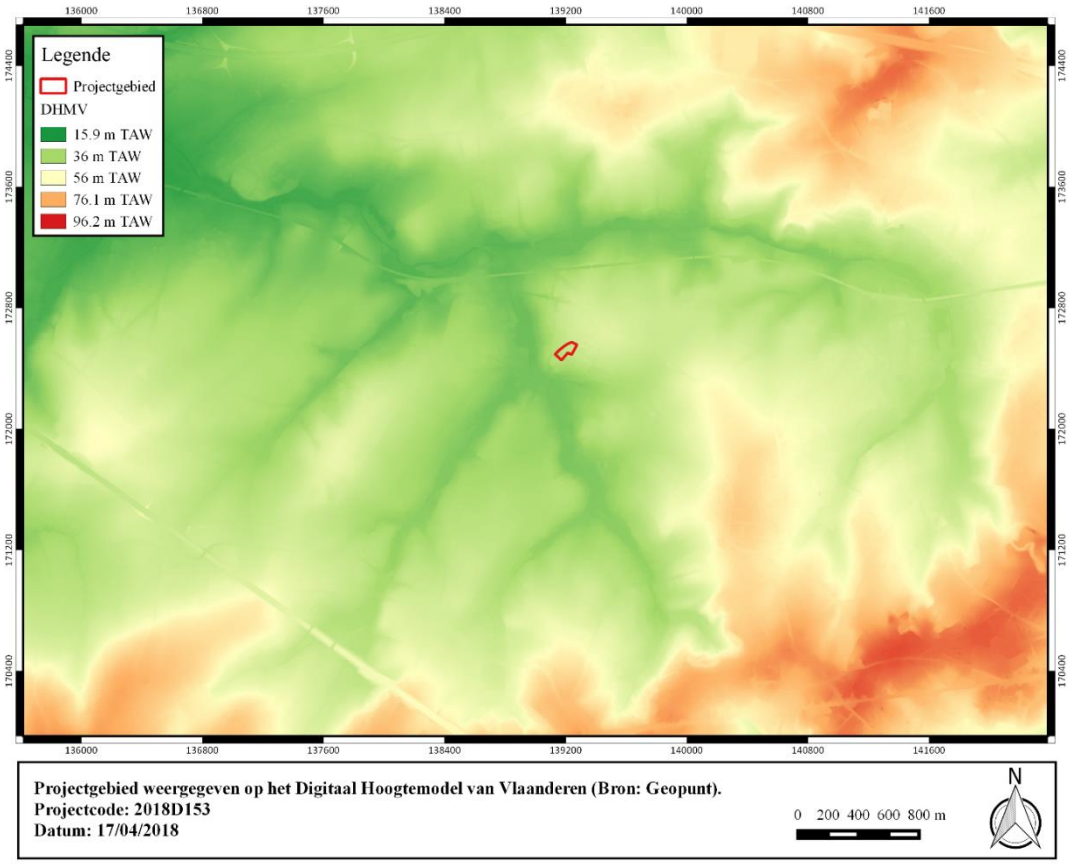
Het projectgebied is gelegen in de zandleem- en leemstreek binnen het Pajottenland. Het gebied is gelegen aan een verhoging in het landschap. Zo is het noordoostelijk deel van het projectgebied gelegen op een hoogte van ca. 43 tot 45 m TAW terwijl het zuidwestelijk deel op ca. 40 tot 41 m TAW is gelegen. Net ten zuidwesten is een beekdal te zien. Deze is gelegen op ca. 180 m van het projectgebied.

De ligging aan de helling impliceert een verhoogde kans op bodemerosie. Op de potentiële bodemerosiekaart is te zien dat de percelen rondom het projectgebied een potentiële bodemerosie hebben tussen laag en hoog. De potentiële bodemerosie van het projectgebied zelf is niet gekarteerd.

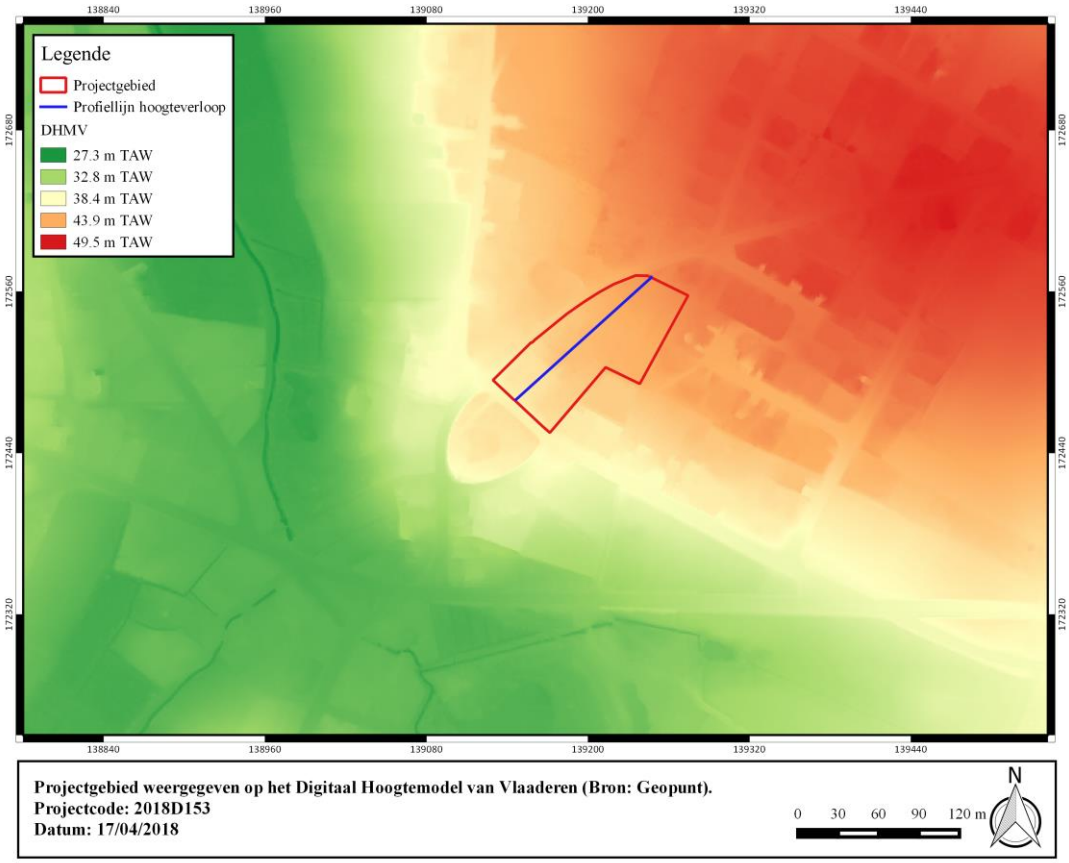
Hydrografisch is het projectgebied gelegen in het Denderbekken met als deelbekken de Bellebeek. De beekvallei ten zuidwesten van het projectgebied is afkomstig van de Peverstraatbeek.

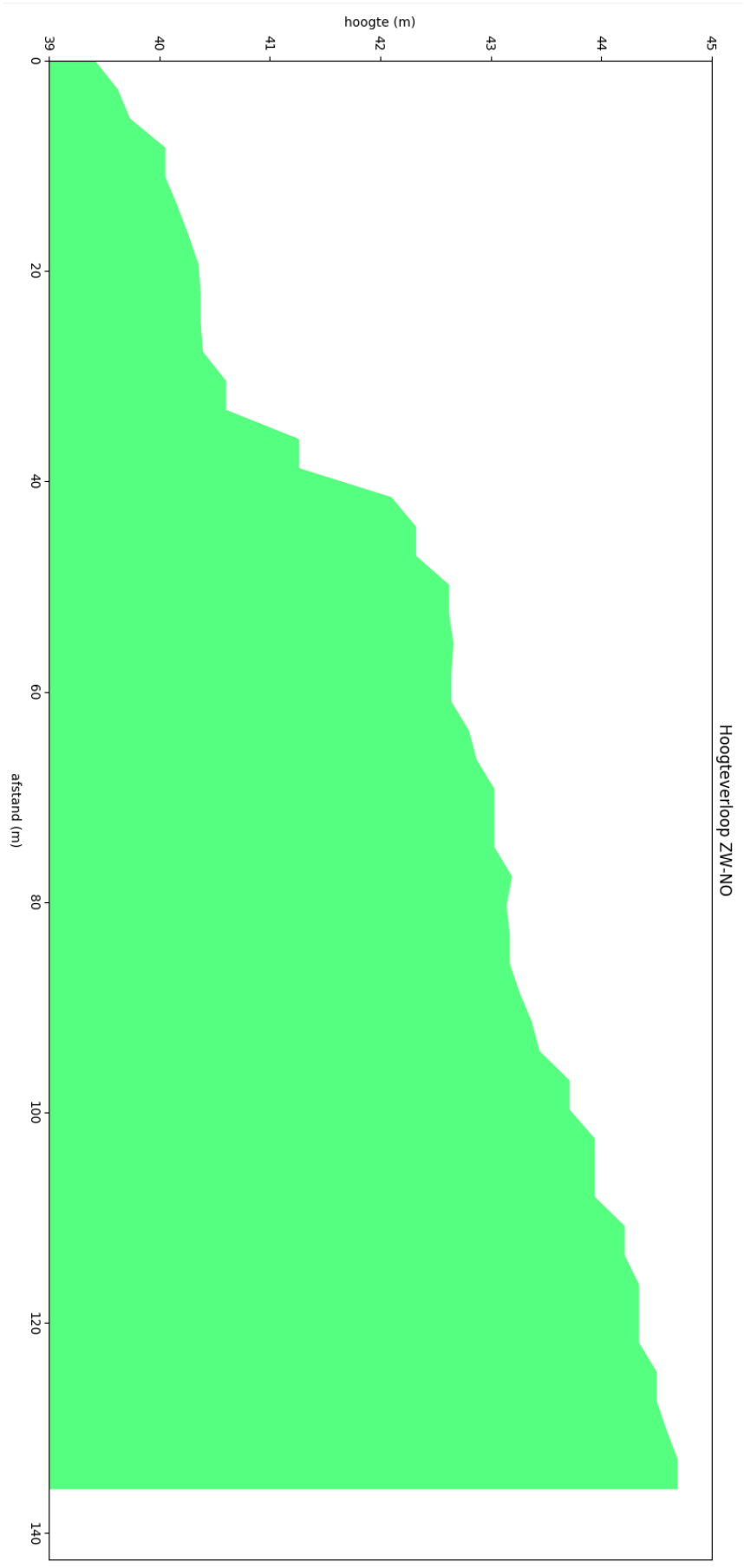
Figuur 7: Projectgebied weergegeven op de Traditionele Landschappenkaart (Bron: Geopunt).

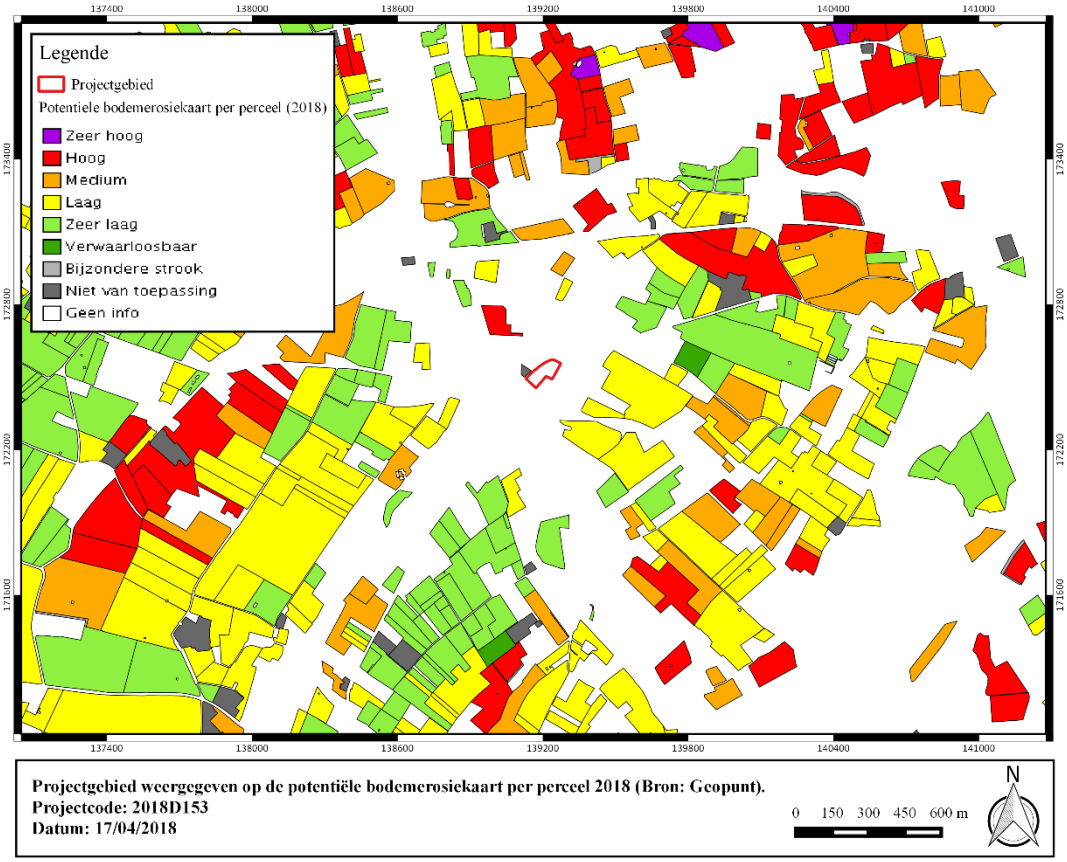
Figuur 8: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).

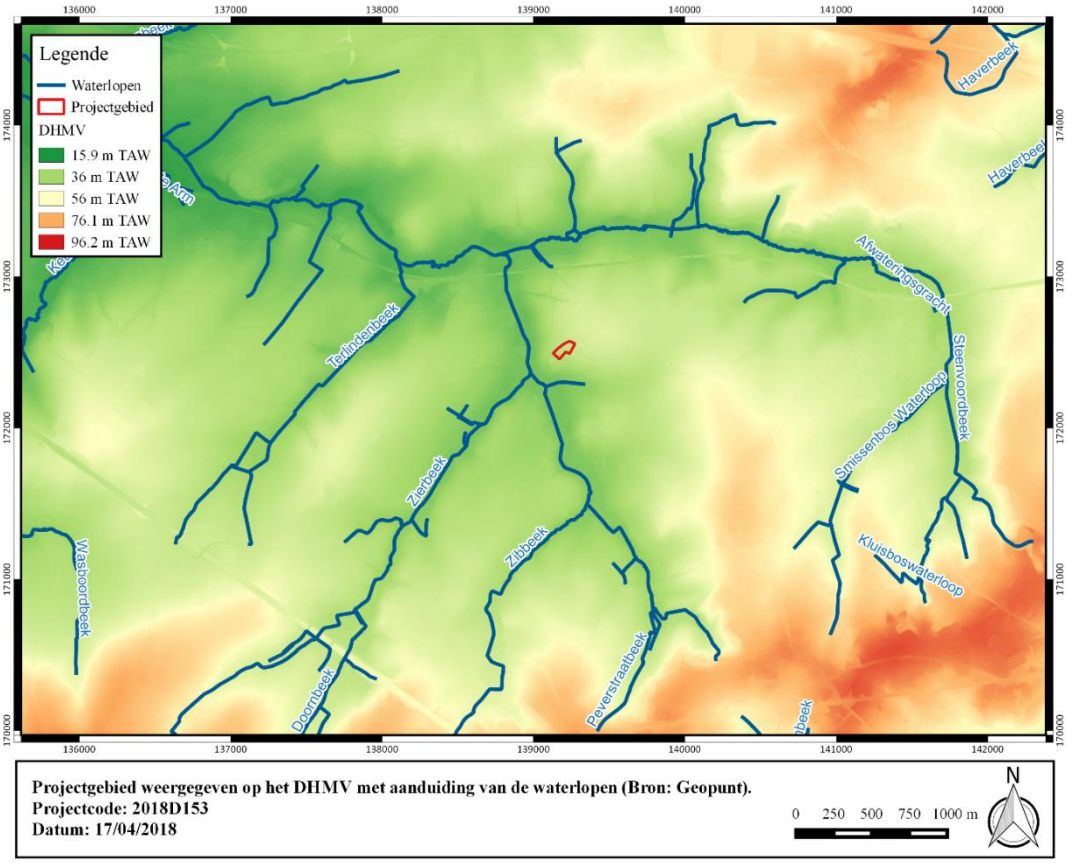
Figuur 9: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).

Figuur 10: Hoogteverloop van het projectgebied (van zuidwest naar noordoost) volgens de profiellijn weergegeven op het DHMV (Bron: Geopunt).

Figuur 11: Projectgebied weergegeven op de potentiële bodemerosiekaart per perceel 2018 (Bron: Geopunt).

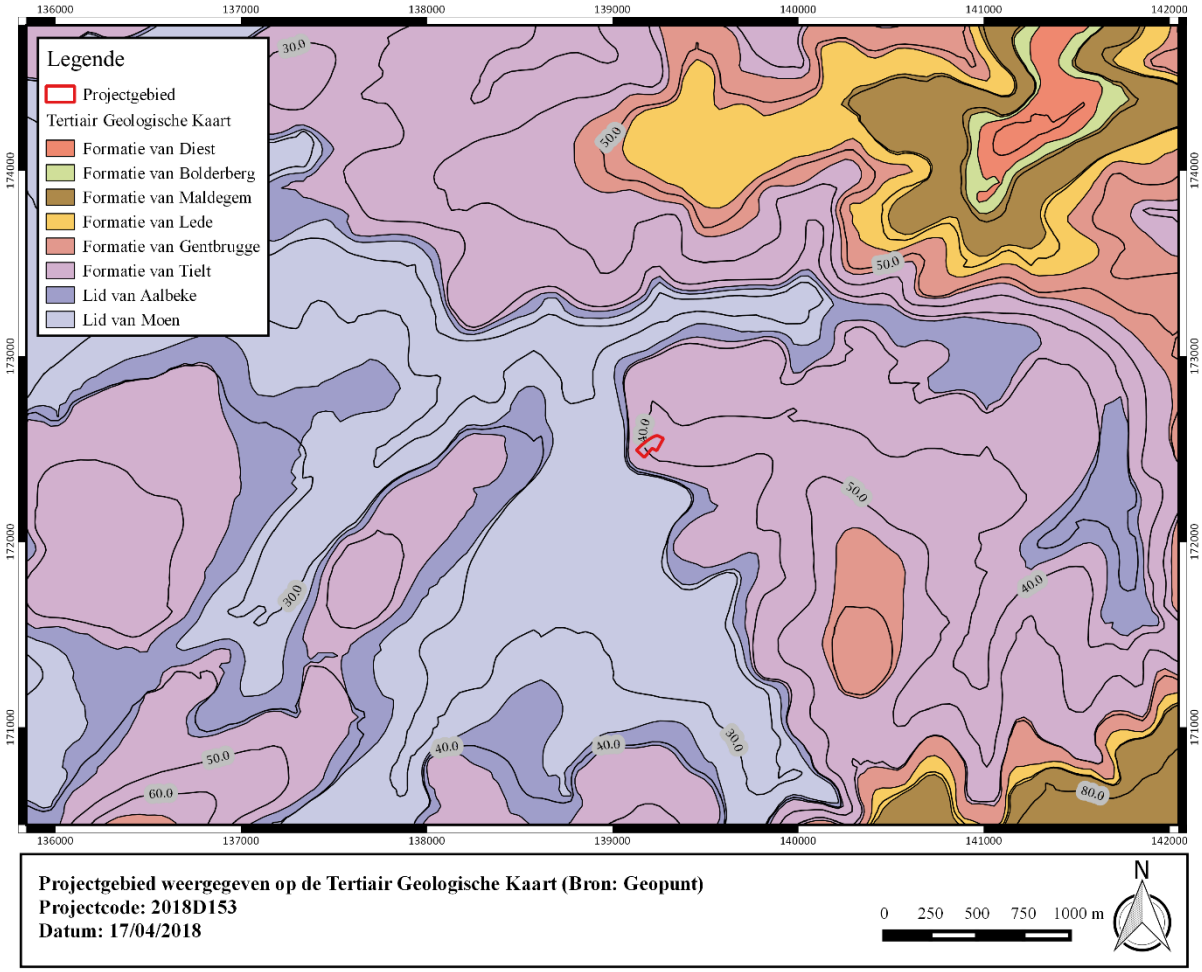

Figuur 12: Projectgebied weergegeven op het DHMV met aanduiding van de waterlopen (Bron: Geopunt).

1.4.1.2 Tertiaire lithostratigrafie

Het projectgebied is gelegen in de **Formatie van Tielt**. De Formatie van Tielt bestaat uit een fijn zandig en zandig marien sediment.

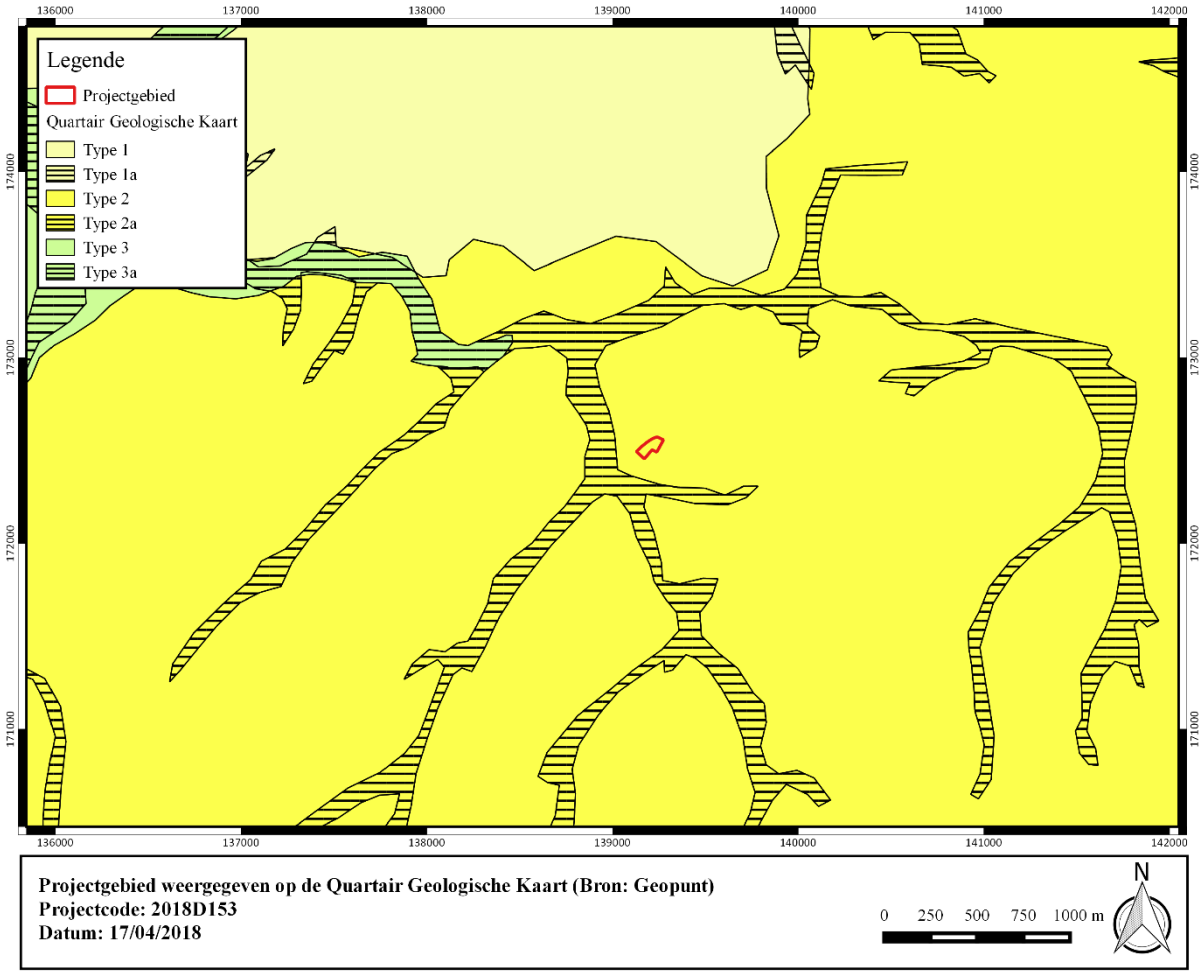
Naar het noorden en zuiden toe zijn duidelijke Tertiaire getuigenheuvels aanwezig bestaande uit jongere Tertiaire afzettingen.

Figuur 13: Projectgebied weergeeven op de Tertiair Geologische Kaart (Bron: Geopunt).

1.4.1.3 Quartaire lithostratigrafie

Het projectgebied is gelegen in het Quartair **Type 2**. Dit type bestaat uit een eolische afzetting van het Weichseliaan tot mogelijk Vroeg-Holoceen (zandleem tot leem). Deze afzetting kan eventuele hellingsafzettingen van het Quartair bevatten.

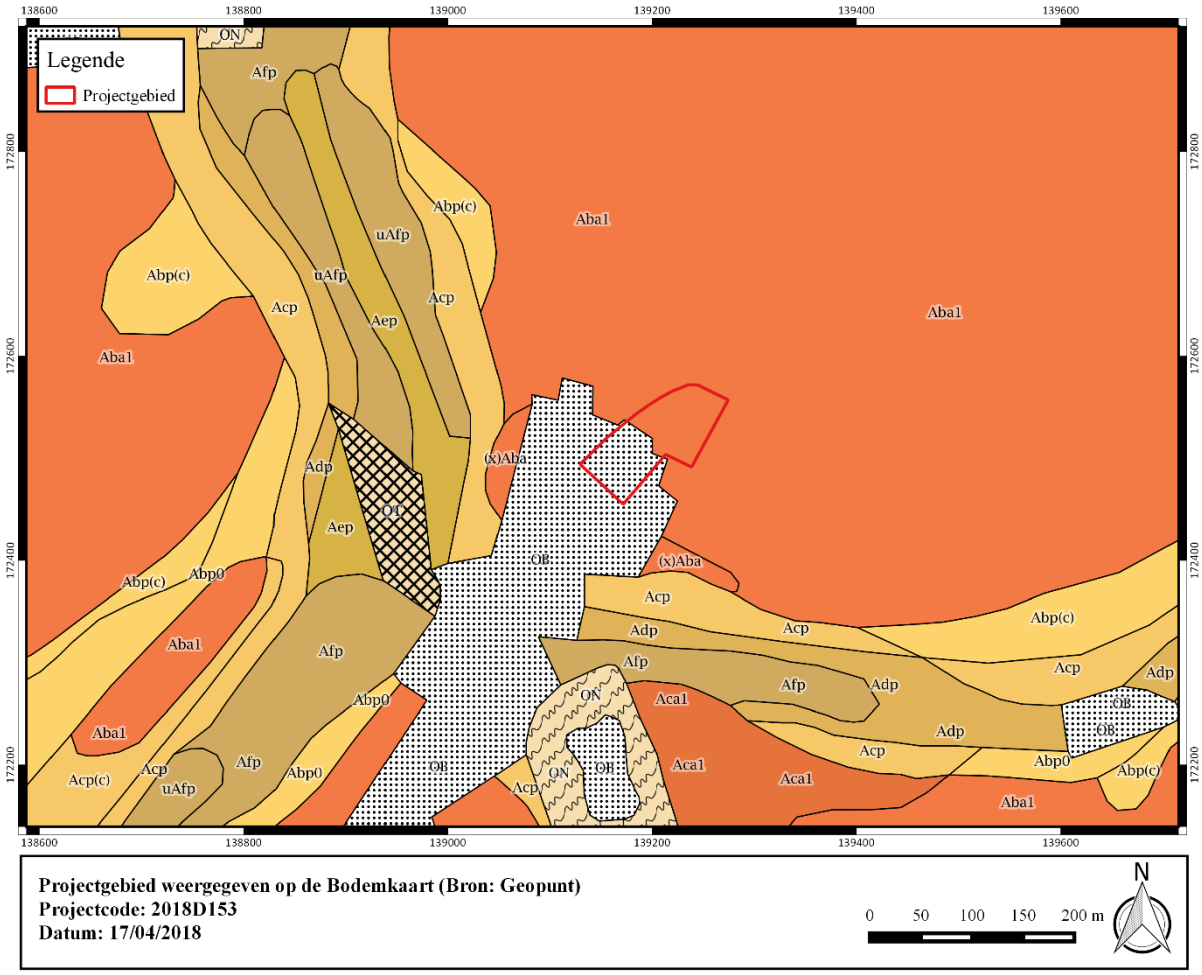

Figuur 14: Projectgebied weergegeven op de Quartair Geologische Kaart (Bron: Geopunt).

1.4.1.4 Bodemvormingsprocessen

Het bodemtype **Aba1** is een droge leembodem met textuur B horizont met een A horizont <40 cm dik. Deze bodem is ontwikkeld in het Pleistocene lössdek en heeft onder de A horizont een aan klei en sesquioxiden aangerijkte textuur B horizont die tevens gevlekt is. De bouwvoor heeft een donkerbruine kleur en is homogeen humushoudend leem.

Het bodemtype **OB** is een kunstmatig bodemtype waarbij de natuurlijke bodem sterk verstoord kan zijn door de aanwezige verharding of bebouwing. Hierdoor is het niet altijd mogelijk de natuurlijke bodem te herkennen.

Figuur 15: Projectgebied weergegeven op de Bodemkaart (Bron: Geopunt).

1.4.2 Historische en archeologische voorkennis

1.4.2.1 Historische context en bekende archeologische vindplaatsen

Een ruim aantal archeologische vondsten wijzen op oude menselijke aanwezigheid in de omgeving van het plangebied. Zo zijn bij archeologisch onderzoek naar aanleiding van de verkaveling Wolsemveld, ca. 1,6 kilometer ten zuidoosten van het plangebied, sporen aangetroffen die opklimmen tot het laat-neolithicum, de midden-ijzertijd en de midden-Romeinse tijd.

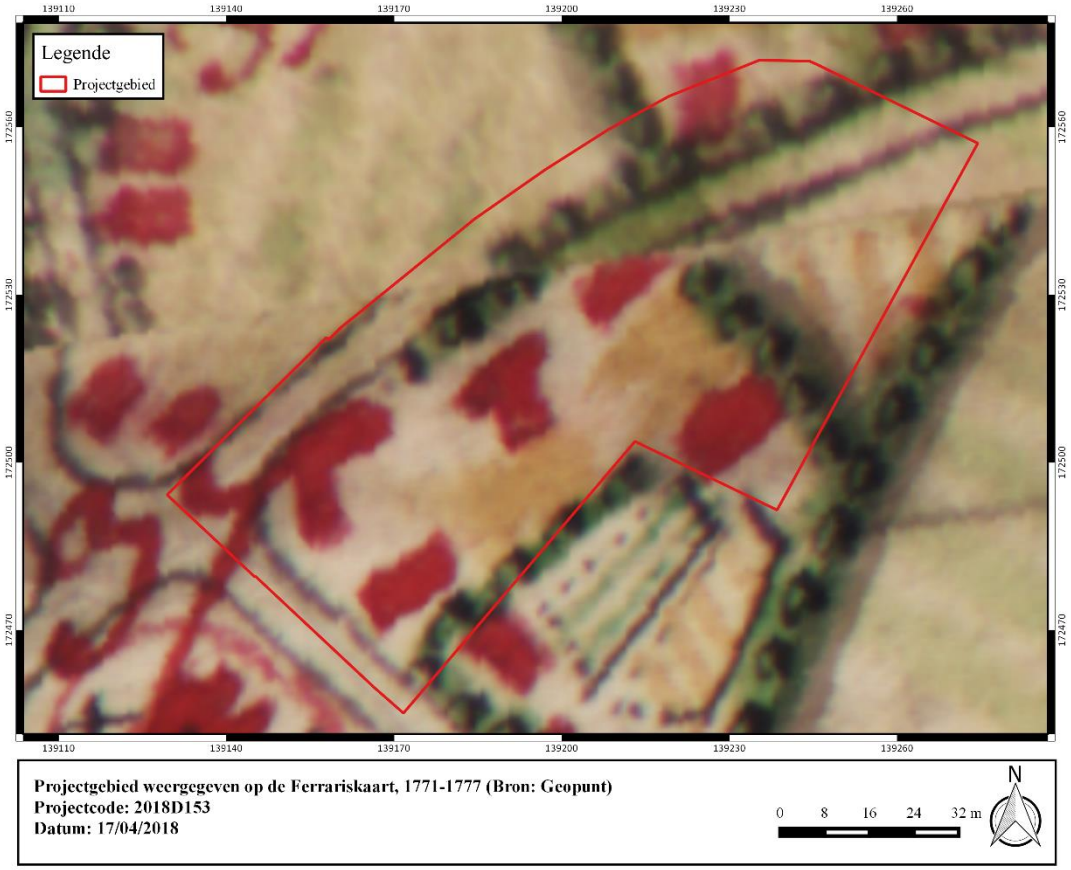
Bodegem zou ontstaan zijn uit drie nederzettingen: Bodegem centraal in de gemeente, Honsem ten zuidwesten van het centrum en Wolsem ten noordoosten van het centrum. Het toponiem Bodegem heeft een Frankische oorsprong en duikt voor het eerst op in geschreven bronnen in de 11e eeuw. Gedurende het Ancien Régime maakt Bodegem deel uit van het Hertogdom Brabant. Historisch-cartografische indicatoren wijzen op verspreide laatmiddeleeuwse hoevebouw in de omgeving van het plangebied. Tot de 19de eeuw bevond zich de belangrijkste woonkern nabij de parochiekerk, waarschijnlijk ontstaan uit een pleindorp rond een gemeenschappelijke dries, te situeren nabij het huidige Dorpsplein. De dries viel niet samen met het huidige Dorpsplein, maar lag aan de binnenzijde van de bocht die de Molenbeek maakt, terwijl het Dorpsplein aan de buitenzijde van de bocht ligt.

Tijdens de Eerste en Tweede Wereldoorlog bleef Sint-Martens-Bodegem vrij goed gespaard van zware vernielingen.[3]

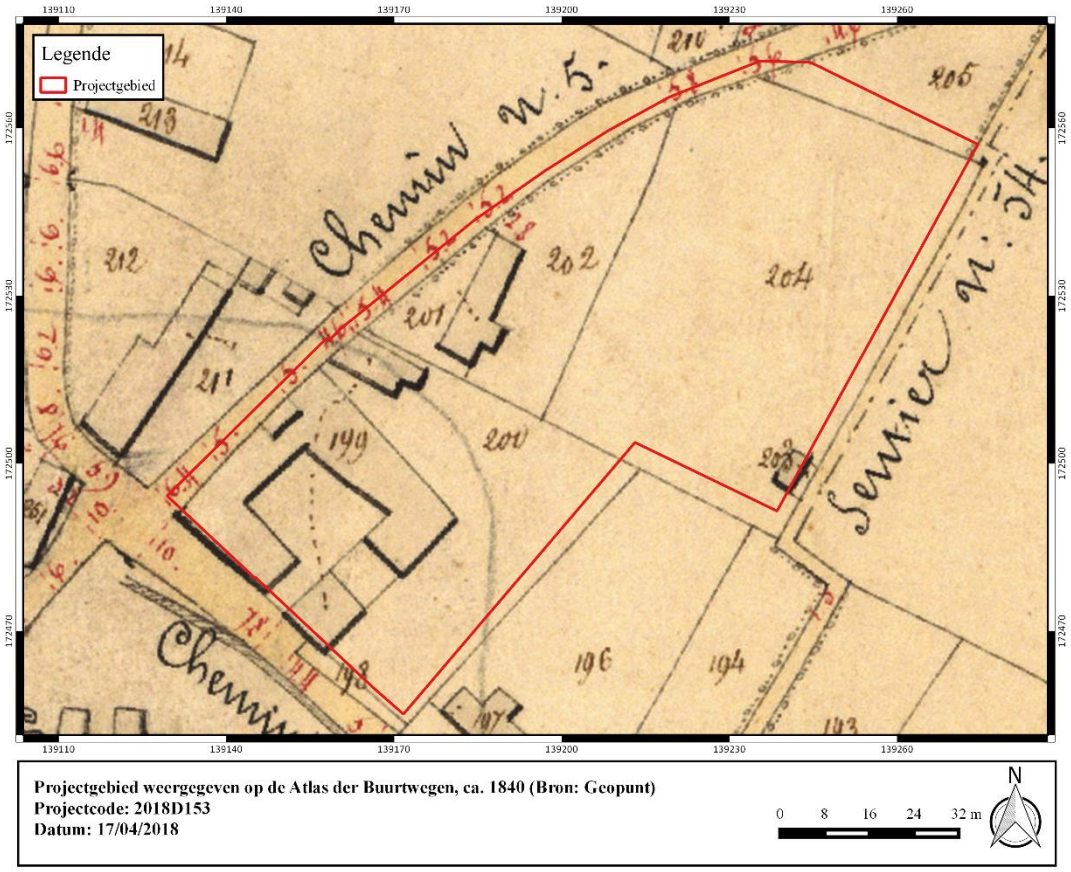
1.4.2.2 Archeologische indicatoren en cartografische bronnen

Reeds op de Ferrariskaart is vrij dichte bebouwing waar te nemen ter hoogte van het plangebied. Het betreft een vijftal stenen bouwstructuren gelegen op de hoek van de Wolsemstraat en de Sint-Martinusstraat. In het zuidelijk deel van het plangebied situeert zich op heden een grote 19e eeuwse gesloten hoeve met brouwerij en interbellumwoning. De hoeve is duidelijk waar te nemen op de 19e eeuwse cartografische indicatoren. In 1869 werd op het kadaster een heropbouw van de hoeve en de brouwerij opgetekend. Ten noorden achter de hoeve ligt een weiland met een klein bijgebouw met oudere kern opgetrokken uit bak- en zandsteen onder Vlaamse pannen.[4]

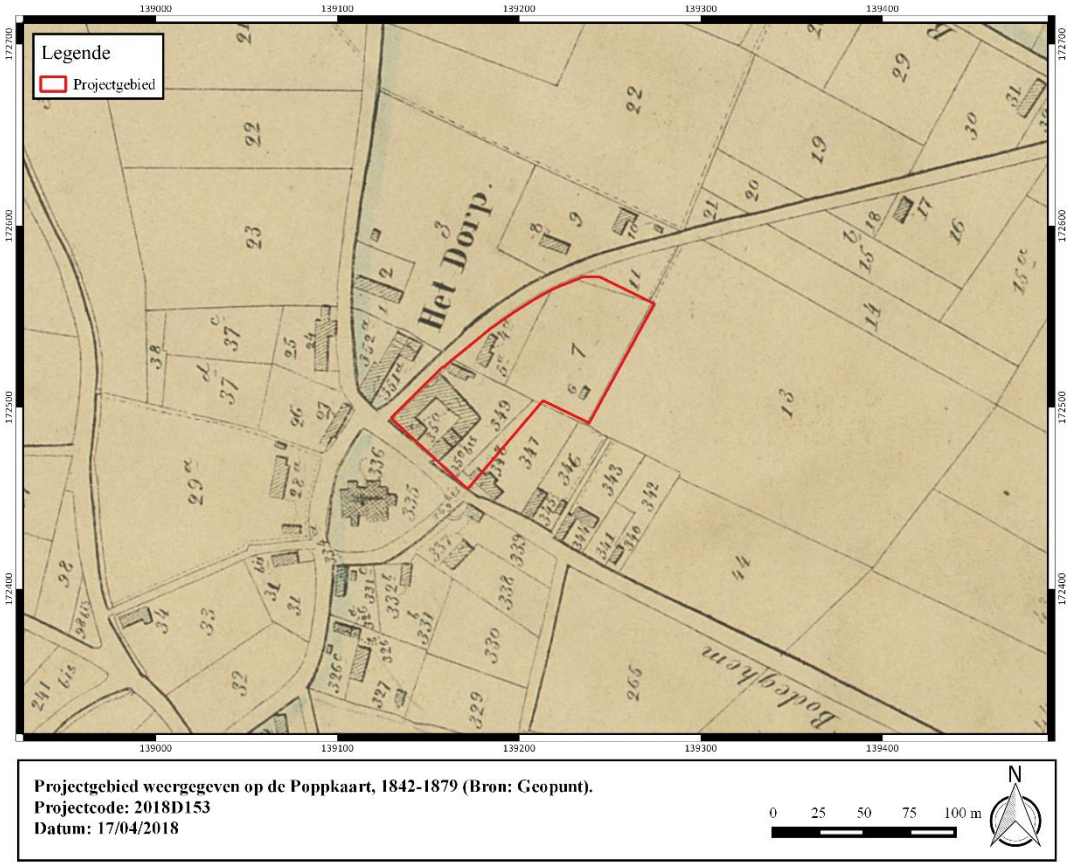
[3] Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Sint-Martens-Bodegem [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121405 (geraadpleegd op 24 april 2018).
[4] Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: Gesloten hoeve met brouwerij [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/207056 (geraadpleegd op 17 april 2018, bijdrage van Verwinnen, K. 2012).

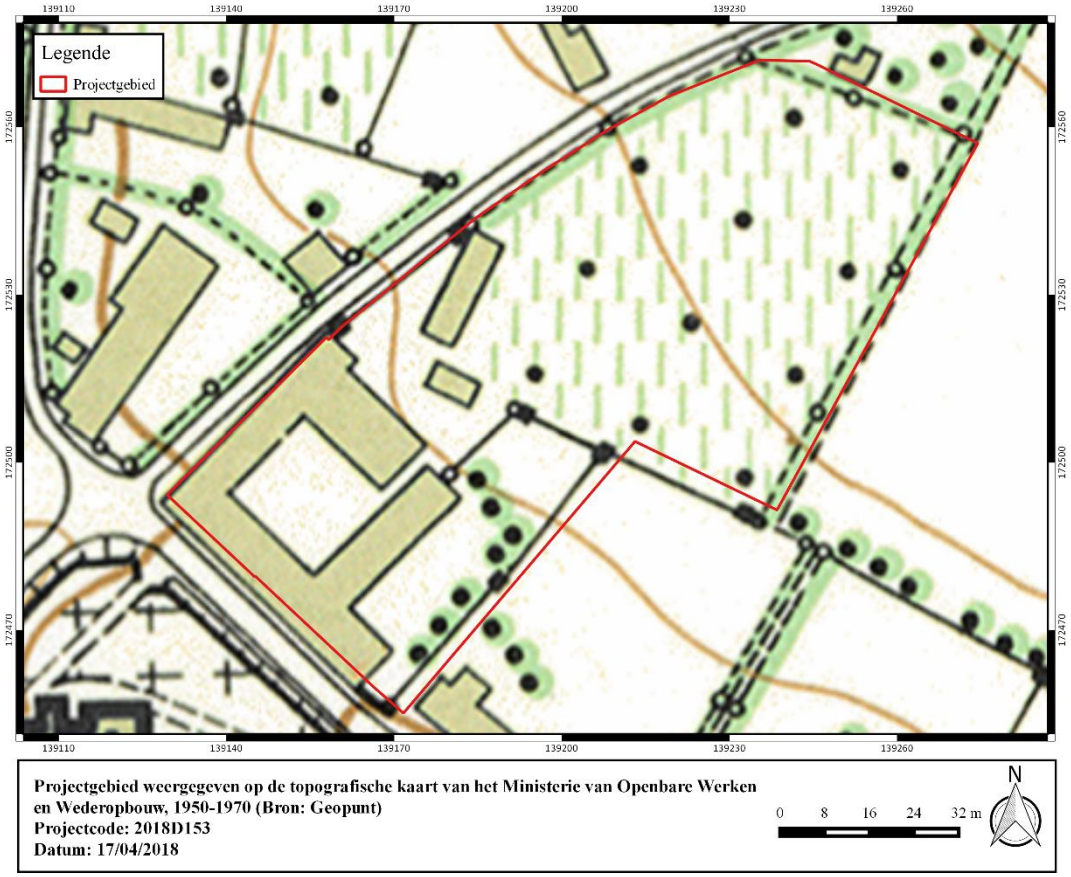
Figuur 16: Projectgebied weergegeven op de Ferrariskaart, 1771-1777 (Bron: Geopunt).

Figuur 17: Projectgebied weergegeven op de Atlas der Buurtwegen, ca. 1840 (Bron: Geopunt).

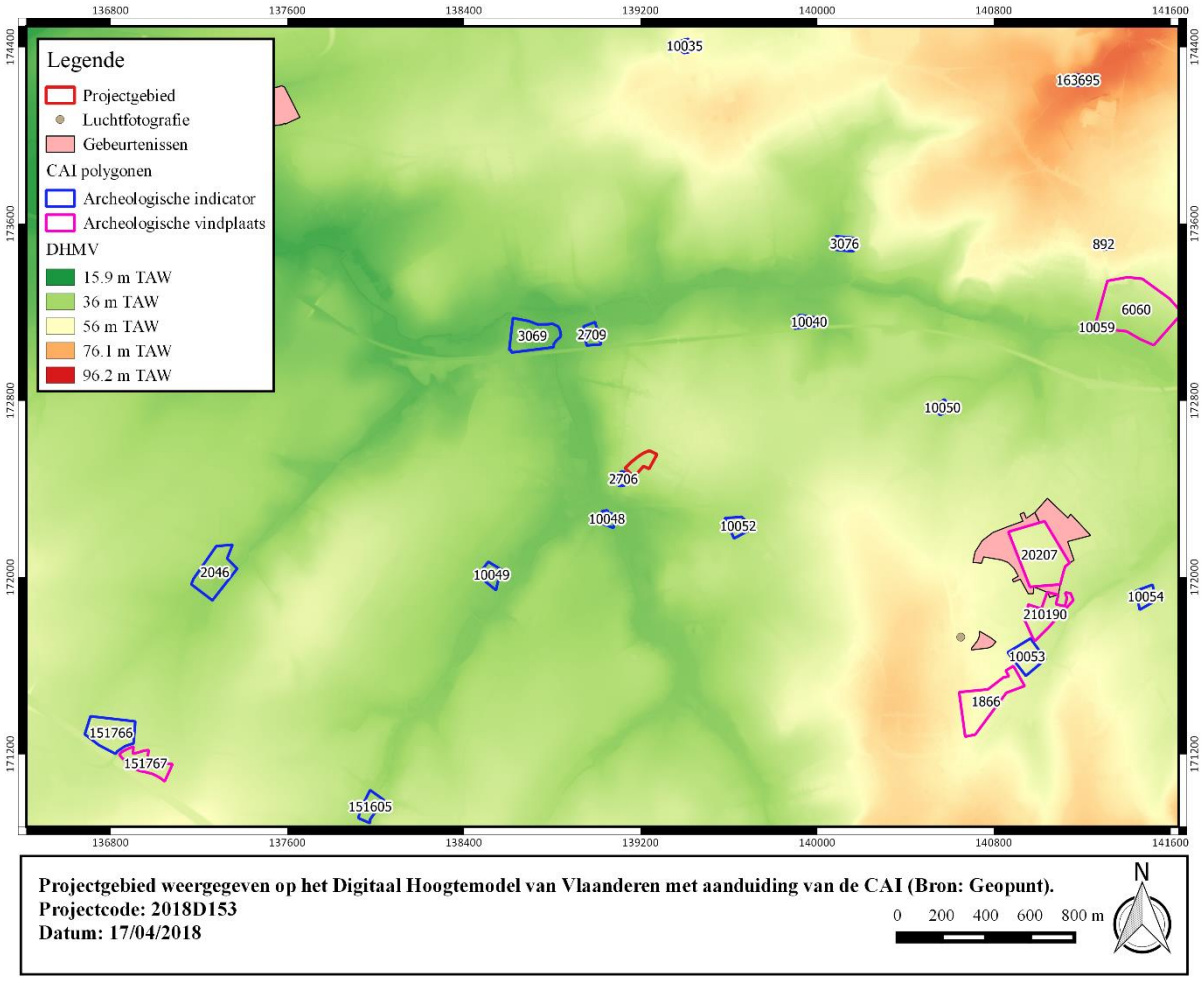
Figuur 18: Projectgebied weergegeven op de Poppkaart, 1842-1879 (Bron: Geopunt).

Figuur 19: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw, 1950-1970 (Bron: Geopunt).

1.4.2.3 Overzicht van de gekende archeologische waarden

Op het plangebied zijn geen archeologische waarden gekend, net ten zuiden staat de dorpskerk van Sint-Martens-Bodegem aangegeven op het kaartbeeld van de CAI (CAI 2706). Enkele kilometer ten zuidoosten van het plangebied, op de hoger gelegen gronden, werden bij verschillende onderzoekscampagnes resten uit de steentijden aangetroffen. Maar ook bewoningssporen en funeraire resten uit de Romeinse periode (CAI 1866, CAI 20207 & CAI 210190).

Figuur 20: projectgebied weergegeven op het DHMV met aanduiding van de CAI (Bron: Geopunt).

I. Archeologische vindplaatsen

1866	Opgraving (2006); NK: 15 meter Laat - Neolithicum: silex pijlpunt, buiten context Midden-Ijzertijd (Oosten): 3-tal kuilen, waarvan 2 van het zgn. klokvormige type, met spinschijfje, verbrande leem, verbrande silexfragmentjes en handgevormd gebruiksaardewerk; zowel dikwandig als dunwandig, besmeten als gegladde, afgeronde als geknikte vormen zijn vertegenwoordigd.

	Één kuil bevatte scherven van een handgevormde onversierde, geknikte kom met een openstaande schouder en een licht uitstaande afgeronde rand: midden ijzertijd (500 v.Chr. - 250 v.Chr.) Midden-Romeinse tijd: -kuilen met materiaal; -kuilen/greppels opgevuld met dakpannen (+brandsporen): waarschijnlijk puinlaag van een gebouw dat zich nog verder zuidwaarts, dicht bij de Smissenbosbeek, schuilhoudt. - dakpanpakket: 20 tot 60 cm dik over een lengte van 20 m en 2 m breedte. Aanwezigheid van brondsporen: puinlaag van een Romeins gebouw? Bron: Pauwels D. 2006: Op zoek naar het verleden van Dilbeek: archeologische noodonderzoek op de verkaveling Wolsemveld, Archeologie 2006. Recent archeologisch onderzoek in Vlaams-Brabant, 7-8. & Pauwels D. 2006: Op zoek naar het verleden van Dilbeek: archeologisch noodonderzoek op de verkaveling Wolsemveld, Rapport RO
6060	Mechanische prospectie (2013); NK: 15 meter Volle middeleeuwen: klooster - alleen het poortgebouw, het priesterhuis en de infirmerie werden bewaard. Nieuwe tijd: klooster Bron: D'HOE E.O. 2005: De watermolen van Wolsem, Eigen Schoon en de Brabander, 88ste jg, nr. 1, 23-27. – & Van Bellingen, S. 1998-2000: Middeleeuwse en postmiddeleeuwse vloertegels uit de voormalige priorijkerk van Groot-Bijgaarden (gem.Dilbeek, prov. Vlaams-Brabant), Ons Graafschap. Jaarboek van de Geschied- en Heemkundige Kring van het Graafschap Jette en Omgeving - v.z.w., Liber Amicorum Rober van de Haute, 46-69
20207	Mechanische prospectie (2009), Opgraving (2015); NK: 15 meter Steentijd: chip uit silex Jong-Paleolithicum: geretoucheerd fragment van een corticale kling in WP116 Midden-neolithicum: licht beschadigde gepolijste stenen bijl in de vulling van een Romeins spoor. Het is vervaardigd uit Spiennes-vuursteen Midden-Romeinse tijd: villa - ongeveer rechthoekig compleet villadomein dat noordwest zuidoost georiënteerd is en beslaat een totale oppervlakte van van ca. 5 ha. - omgeven door een gracht van ca 1,5 tot 2,5 m breed. Binnen het domein was een afscheiding tussen het pars urbana en hat pars rustica dmv een pallisade. Binnen het pars urbana werden 4 funderingen van stenen gebouwen aangetroffen. In het pars rustica resten van een badgebouw, wasbekkens, 12 houten gebouwen. – 2 brandrestengraven – zeer ruime vondstenconcentratie van metaal. Middeleeuwen: 1 scherf in WP103 Nieuwe tijd: oorfragment van een kruik in steengoed in WP119 - wandfragment in geglazuurd aardewerk in WP110

	Nieuwste tijd: sporen die de bedding vormen van een ca. 6m brede weg. Deze weg staat in de buurt bekend als de vroeger 'losweg'. 20ste eeuw: 2 grote glasfragmenten Bron: Weterings P. 2015: Basisrapport. A-15.0040, Dilbeek, Wolsemveld, Zuurweidestraat, Braambessenstraat- Lange Haagstraat, Archeologische opgraving, BAAC
151767	Mechanische prospectie; NK: 15 meter Late ijzertijd (oosten): kleine ronde paalsporen behorende tot een klein gebouwstructuur van onbepaald type. De sporen vertonen een lichtgrijze vulling van zwak zandige leem met houtskoolspikkels, brokjes verbrande leem en kleine fragmenten handgevormd aardewerk (datering: (late) ijzertijd). Nieuwe tijd: gebouw plattegrond Bron: Van Liefferinge, N. 2010: Resultaten van het archeologisch vooronderzoek langsheen het GEN-tracé in Ternat: fase C - km 12,300 tot km 18,050, onuitgegeven rapport, TUC Rail N.V., 30-32
210190	Mechanische prospectie (2015); NK: 15 meter Romeinse tijd: vlakgraf - zeker 3, waarschijnlijk 4 brandrestengraven werden aangetroffen bij het archeologisch vooronderzoek. - In de kuilen zaten grote concentraties houtskool, inclusies van verbrande leem en baksteen/tegulaestukjes. Geen duidelijke botresten. Sporen werden niet gecoupeerd – greppels en kuilen vermoedelijk in verband staand met het villadomein dat ten noorden van het onderzochte gebied ligt. Bron: Janssens, N., 2015. Archeologisch proefsleuvenonderzoek te Dilbeek, Zuurweidestraat, BAAC Vlaanderen Rapport nr. 152

II. Archeologische indicatoren

Historisch-cartografische en iconografische data

892	Indicator cartografie; NK: 15 meter Late middeleeuwen: houten windmolen
2046	Indicator cartografie; NK: 15 meter Late middeleeuwen: motte
2706	Indicator cartografie; NK: 15 meter Late middeleeuwen: kerk
2709	Indicator cartografie; NK: 15 meter

	16de eeuw: hoeve
3069	Indicator cartografie; NK: 15 meter Late middeleeuwen: motte
10035	Indicator cartografie; NK: 15 meter Volle middeleeuwen: hoeve Late middeleeuwen: kerk
10040	Indicator cartografie; NK: 15 meter Late middeleeuwen: hoeve
10045	Indicator cartografie; NK: 15 meter Late middeleeuwen: hoeve
10046	Indicator cartografie; NK: 15 meter Late middeleeuwen: kapel
10048	Indicator cartografie; NK: 150 meter Volle middeleeuwen: motte
10049	Indicator cartografie; NK: 15 meter 16e eeuw: hoeve
10050	Indicator cartografie; NK: 15 meter 18de eeuw: hoeve
10052	Indicator cartografie; NK: 15 meter Late middeleeuwen: hoeve
10053	Indicator cartografie; NK: 15 meter Late middeleeuwen: hoeve
10054	Indicator cartografie; NK: 15 meter Late middeleeuwen: hoeve
10059	Indicator cartografie; NK: 15 meter Late middeleeuwen: molen
151605	Indicator cartografie; NK: 150 meter

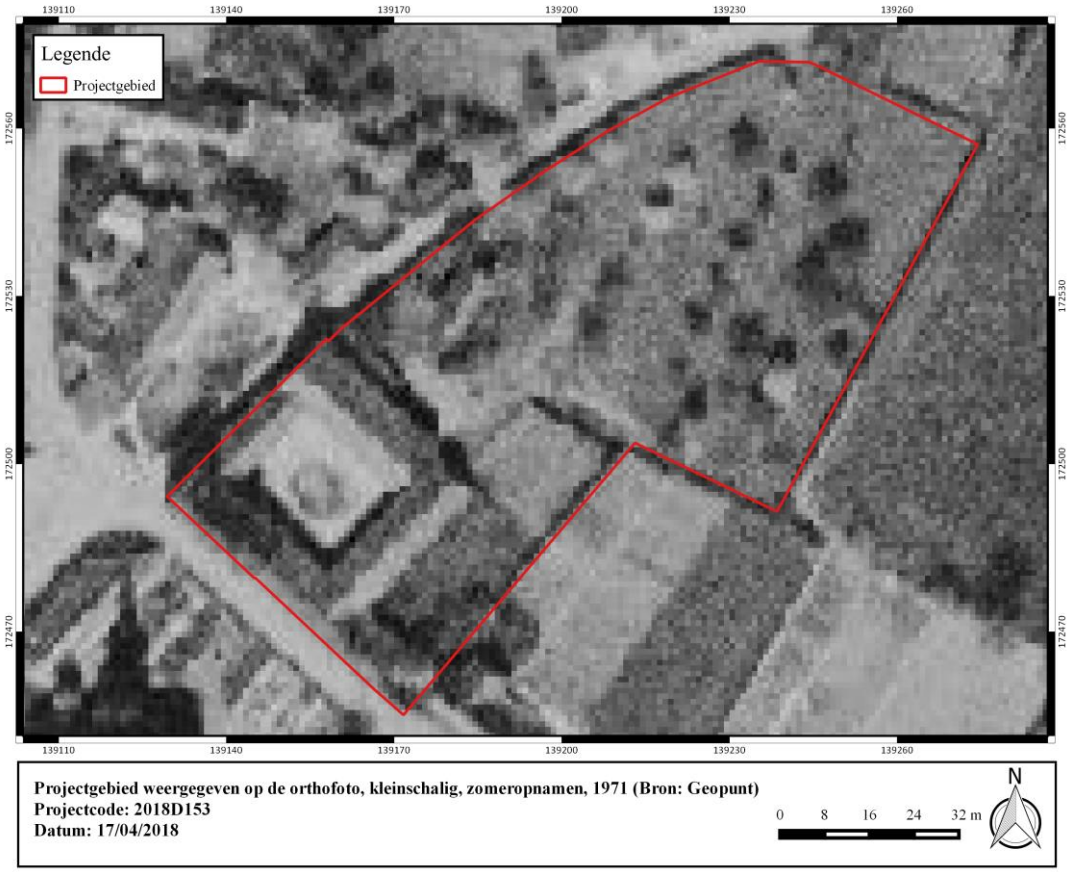
	17e eeuw: molen
151766	Indicator cartografie; NK: 150 meter Late middeleeuwen: motte
163695	Indicator cartografie; NK: 15 meter 18e eeuw: kapel

Toevalsvondst

3076	Toevalsvondst (1940); NK: 150 meter Laat-neolithicum: natuursteen – strijdhamer uit zwart stollingsgesteente Bron: Pieters M. 1987: Sint-Ulriks-Kapelle (Dilbeek, Bt): stenen hamer, Archeologie 2, 143

1.4.2.4 Huidige gebruik en verstoringen

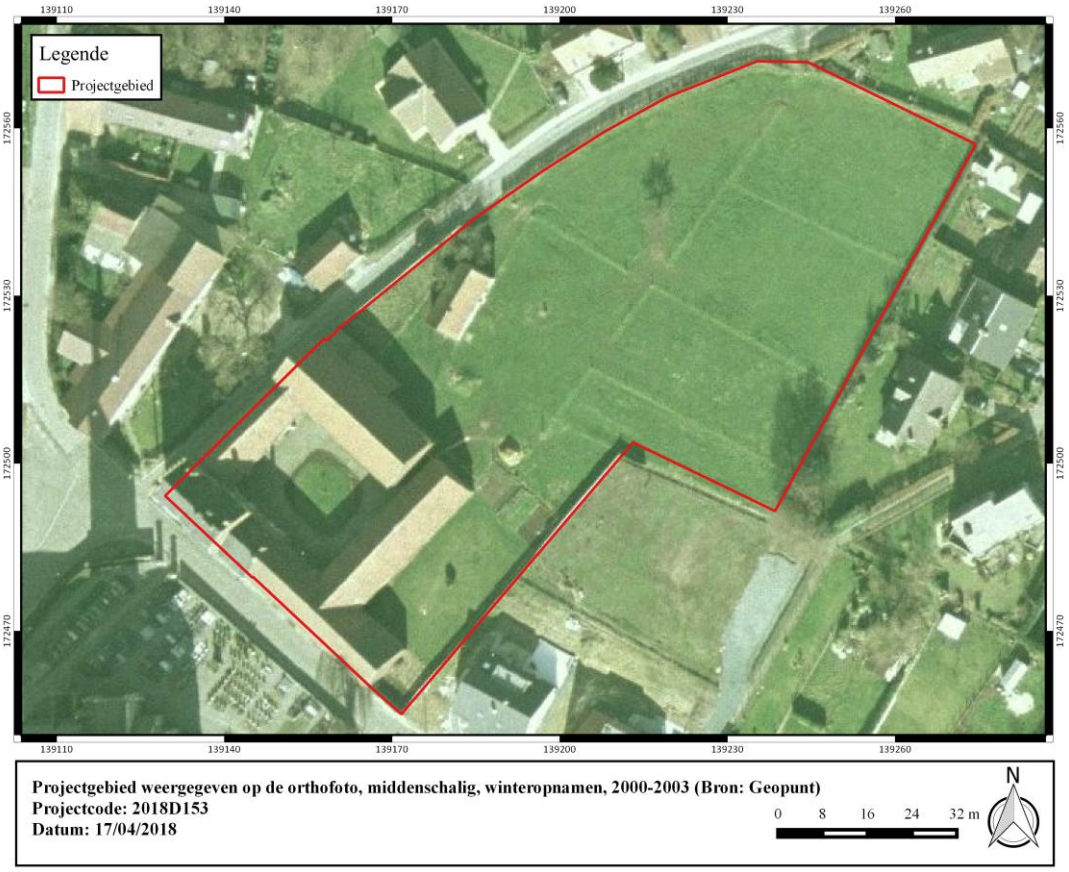
De orthofoto-sequentie heeft een zeker evolutie weer in het bodemgebruik binnen de contour van het projectgebied gedurende de laatste decennia. Ter hoogte van het zuidelijk deel van het plangebied situeert zich een 19e eeuwse vierkantshoeve, met ten noorden hiervan een bijgebouw met oudere kern. Het overige deel van het terrein is op heden in gebruik als weiland. De orthofoto van 1971 toont duidelijk verspreide vegetatie in de vorm van boomgroei in het noordelijk deel van de onderzoekzone.

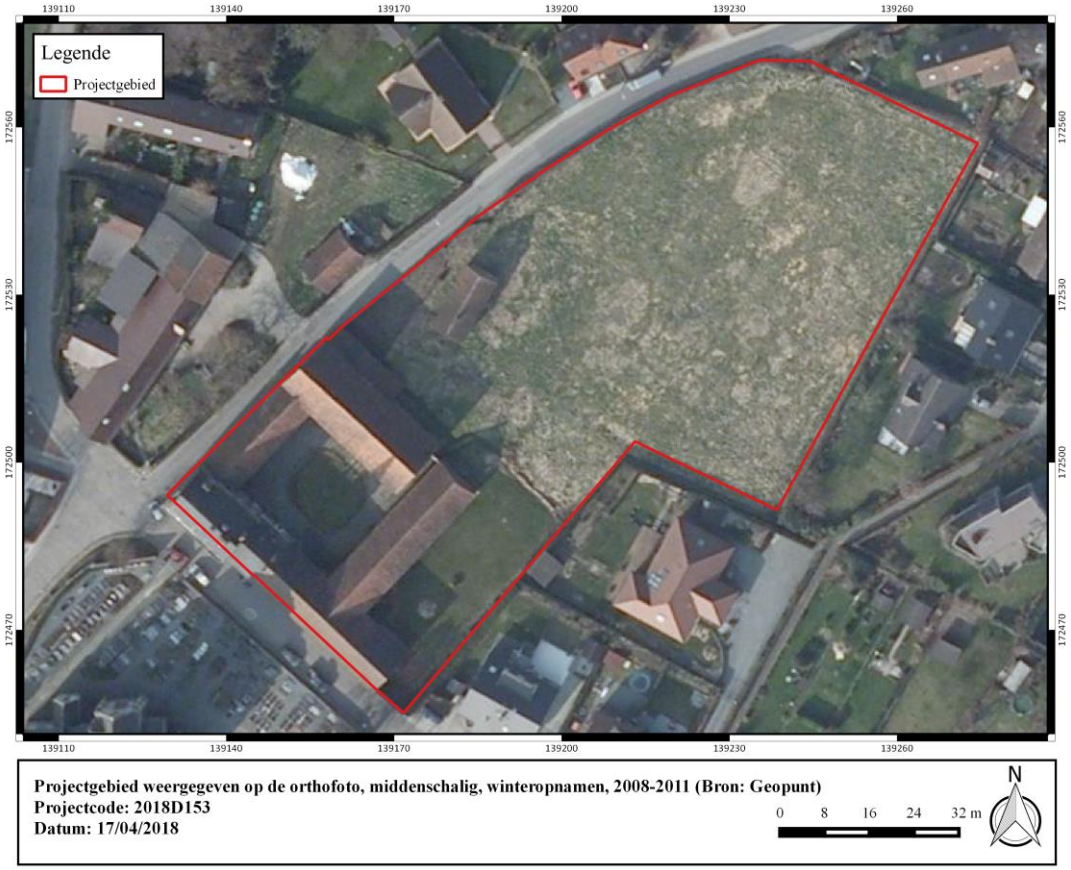
Figuur 21: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1971 (Bron: Geopunt).

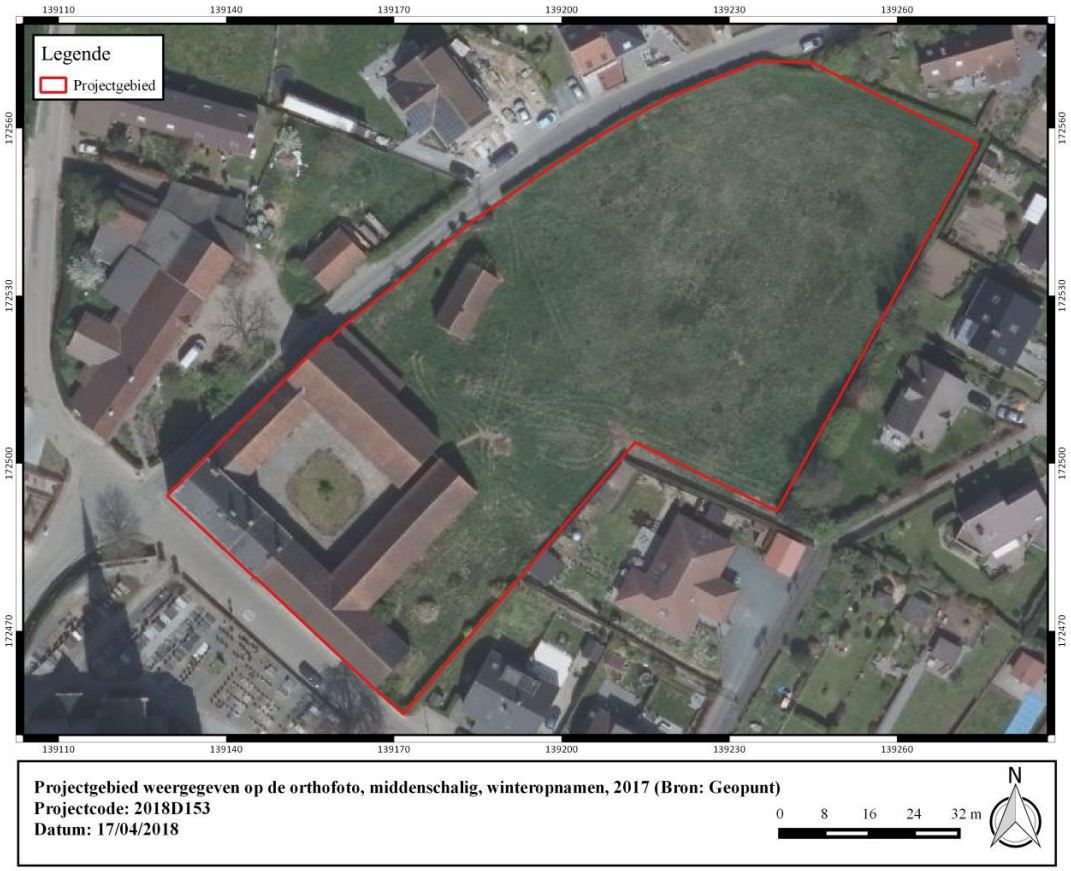
Figuur 22: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1979-1990 (Bron: Geopunt).

Figuur 23: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2000-2003 (Bron: Geopunt).

Figuur 24: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2008-2011 (Bron: Geopunt).

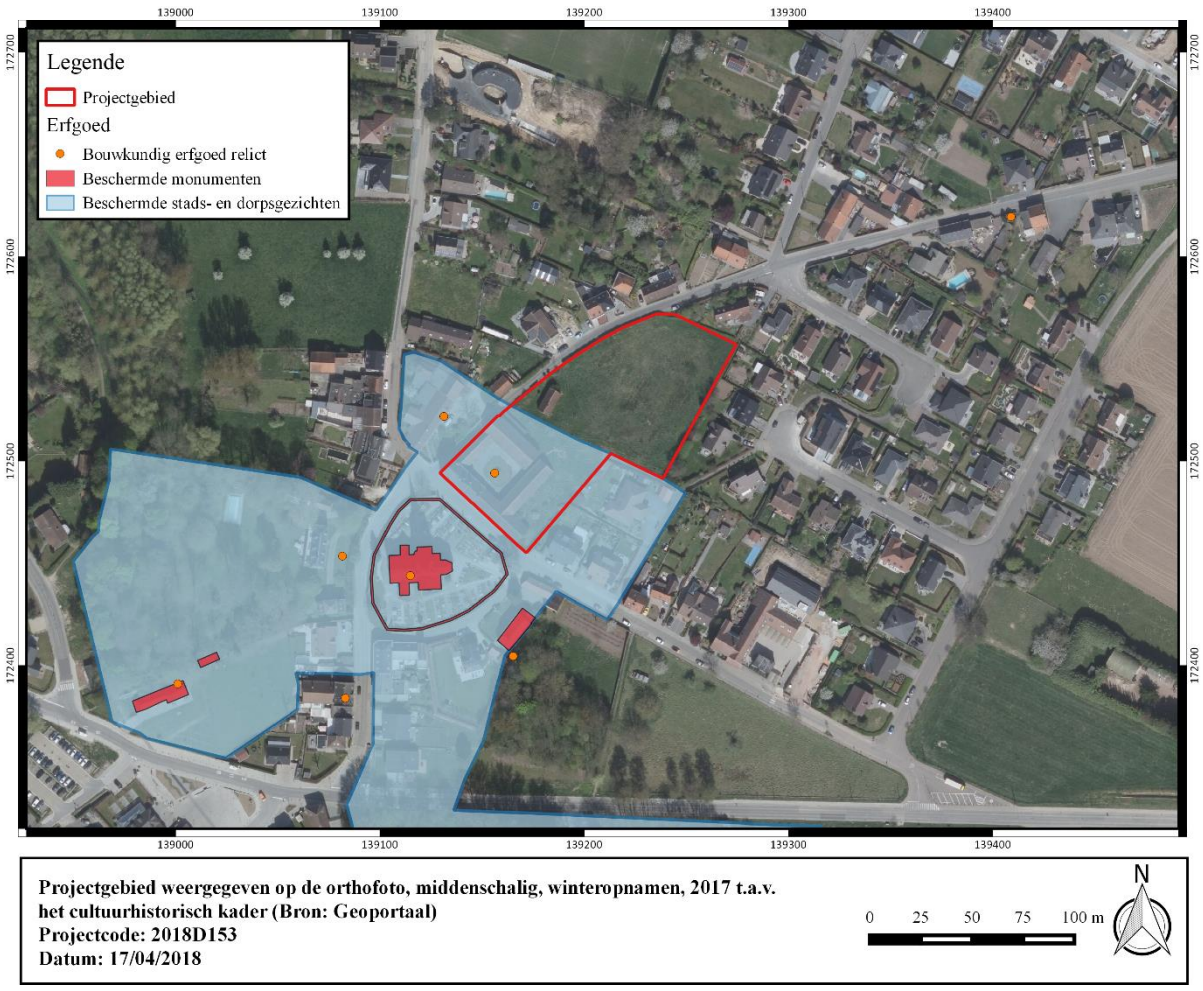
Figuur 25: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2017 (Bron: Geopunt).

Figuur 26: Toestand van de huidige hoeve (bron: opdrachtgever).

1.4.2.5 Projectgebied gesitueerd ten aanzien van zijn landschappelijk en culturele kader

Het onderzoeksterrein situeert zich deels binnen het beschermde stads- en dorpszicht van de dorpskom van Sint-Martens-Bodegem. In het zuidelijk deel van het plangebied situeert zich een 19e eeuwse gesloten hoeve met brouwerij en interbellumwoning, gelegen centraal in het dorp.[5]

Figuur 27: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2017 t.a.v. het cultuurhistorisch kader (Bron: Geoportaal).

[5] Geoportaal

1.5 Synthese

De opdrachtgever plant een renovatie van de bestaande bebouwing en een nieuwbouw aan de Wolsemstraat te Sint-Martens-Bodegem, deelgemeente van Dilbeek. Het volledige plangebied is ca. 7836m² groot. Heden bevindt zich in de zuidwestelijke hoek van het plangebied een 19e eeuwse vierkantshoeve met bijgebouw, het resterende terrein is in gebruik als tuinzone. In het kader van de geplande ontwikkeling wordt de bestaande hoeve gerenoveerd en een gelijkaardig complex gebouwd in het noorden van het plangebied. Deze nieuwbouw met ondergrondse parking beslaat een oppervlakte van ca. 2180 m^2.

Landschappelijk gezien is Sint-Martens-Bodegem gelegen in de leemstreek. Het plangebied ligt op een westelijke uitloper van een getuigenheuvel en ligt op de rand van twee beekvalleien. Gelet de ligging binnen een gradiëntsitutatie kan uitgegaan worden van een verhoogde verwachting inzake menselijke aanwezigheid tijdens het mesolithicum. De hoger gelegen, vruchtbare gronden moeten echter ook een aanzienlijke aantrekkingskracht gehad hebben op vroege landbouwgemeenschappen vanaf het neolithicum. De Quartairgeologische kaart geeft een profielopbouw weer bestaand uit eolische afzettingen van het laat-Pleistoceen. Deze rusten op de Tertiaire sokkel. Het sediment bestaat uit droge leem. Gelet de trefkans inzake vondstenarcheologie, is het noodzakelijk door middel van een landschappelijk bodemonderzoek de bewaringscondities m.b.t. artefactensites te evalueren. Indien deze gunstig blijken is een archeologische boorcampagne (eventueel aangevuld met proefputjes) aangewezen.

Historische en cartografische bronnen wijzen op een ligging binnen het historische centrum van Sint-Martens-Bodegem, net ten noorden van de dorpskerk. Binnen de contouren van het plangebied zijn verschillende structuren weergegeven op de Ferariskaart. Op 19e-eeuws kaartmateriaal benaderd de weergave de huidige situatie. De ruime omgeving heeft een ruraal karakter en is hoofdzakelijk in gebruik als akker. De orthofotosequentie toont geen evolutie in het landgebruik de voorbije decennia.

Op het plangebied zijn geen archeologische waarden gekend, net ten zuiden staat de dorpskerk van Sint-Martens-Bodegem aangegeven op het kaartbeeld van de CAI (CAI 2706). Enkele kilometer ten zuidoosten van het plangebied, op de hoger gelegen gronden, werden bij verschillende onderzoekscampagnes resten uit de steentijden aangetroffen. Maar ook bewoningssporen en funeraire resten uit de romeinse periode (CAI 1866, CAI 20207 & CAI 210190).

Concreet is er ter hoogte van het plangebied een reële trefkans inzake vondsten- en sporenarcheologie. Hoewel het bedreigde terrein een beperkte oppervlakte heeft is, vanwege deze hoge trefkans, verder archeologisch onderzoek noodzakelijk. Gelet de verhoogde trefkans inzake artefactensites is het aangewezen de gaafheid van het bodemprofiel te evalueren in functie van de bewaringscondities. Indien het bodemprofiel zeer goed bewaard is, is een archeologische boorcampagne aangewezen, mogelijk aangevuld met proefputjes. In functie van grondvaste resten onder de bouwvoor is een proefsleuvenonderzoek ter hoogte van de bedreigde zone noodzakelijk.

2 Bibliografie

Agentschap Onroerend Erfgoed 2016

AGIV

DOV Vlaanderen

Geoportaal

Geopunt

Van Ranst, E. & Sys, C. 2000. Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen. Universiteit Gent.

3 Bijlagen

Projectcode	**2018D153**
Onderwerp	**Dilbeek Wolsemstraat**
Plannummer	1
Type plan	Kadasterplan
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksgebied
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	17/04/2018

Plannummer	2
Type plan	Topografische kaart
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksgebied
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	17/04/2018

Plannummer	3
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksterrein
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	2017

Plannummer	4
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksterrein
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	2017

Plannummer	5
Type plan	Bouwplan
Onderwerp plan	Geplande werken
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	Onbekend

Plannummer	6
Type plan	Bodemkaart
Onderwerp plan	Traditionele Landschappen
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	17/04/2018

Plannummer	7
Type plan	Hoogtemodel
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksterrein
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	17/04/2018

Plannummer	8
Type plan	Hoogtemodel
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksterrein
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	17/04/2018

Plannummer	9
Type plan	Hoogtemodel
Onderwerp plan	Hoogteverloop
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	17/04/2018

Plannummer	10
Type plan	Bodemkaart
Onderwerp plan	Potentiële bodemerosiekaart
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	17/04/2018

Plannummer	11
Type plan	Hoogtemodel
Onderwerp plan	Waterlopen
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	17/04/2018

Plannummer	12
Type plan	Bodemkaart
Onderwerp plan	Tertiair Geologische Kaart
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	17/04/2018

Plannummer	13
Type plan	Bodemkaart
Onderwerp plan	Quartair Geologische Kaart
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	17/04/2018

Plannummer	14
Type plan	Bodemkaart
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksterrein
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	17/04/2018

Plannummer	15
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Ferraris
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1771-1777

Plannummer	16
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Atlas der Buurtwege
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	Ca. 1840

Plannummer	17
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Poppkaart
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1842-1879

Plannummer	18
Type plan	Topografische kaart
Onderwerp plan	Ministeriekaart
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1950-1970

Plannummer	19
Type plan	Hoogtemodel
Onderwerp plan	CAI
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	17/04/2018

Plannummer	20
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksterrein
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1971

Plannummer	21
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksterrein
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1979-1990

Plannummer	22
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksterrein
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	2000-2003

Plannummer	23
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksterrein
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	2008-2011

Plannummer	24
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksterrein
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	2017

Plannummer	25
Type plan	Foto’s
Onderwerp plan	Toestand van de huidige hoeve
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	Onbekend